TARİH Konuşuyor

CİLT : 1
SAYI : 12
OCAK 1968
125 KURUŞ

Yedinci Cildimizin Kapakları Hazırdır

1 — Ciltleme ücreti, kapaklar dahil yine 7,5 liradır. Elinizdeki on iki sayıyı sağlam bir ambalaj içinde teahhütlü olarak "Tarih Konuşuyor Mecmuası, Posta Kutusu 67 — İstanbul" adresine gönderiniz. Paket üzerindeki adresiniz tam ve okunaklı olsun.

2 — "KOLİ" halinde gönderilen mecmuaların postahaneden alınması bizim için çok güç olmakta ve dolayısile ciltler zamanında iade edilememektedir. Bu bakımdan mecmuaların teahhütlü olarak gönderilmesini bilhassa rica ederiz.

3 — Cilt bedeli 7,5 lirayı mecmualarla birlikte posta havalesi ile gönderiniz. Mecmualarını gönderip de cildiye ücretini göndermiyenlerin ciltleri (havalelerini alıncıya kadar) bekletilecektir.

4 — Göndereceğiniz 7,5 lira içinde cildinizin adresinize takdim masrafları da dahildir. Bu masraflar tarafımızdan ödenecektir. Bu sebeple idarehanemizden alınacak ciltler yine BEŞ liradır.

5 — Eski sayılarınızı da ciltlenmek üzere gönderebilirsiniz. Bu takdirde havalenize her cilt için 7,5 lira ilâve etmenizi rica ederiz.

EN VERİMLİ KUYU

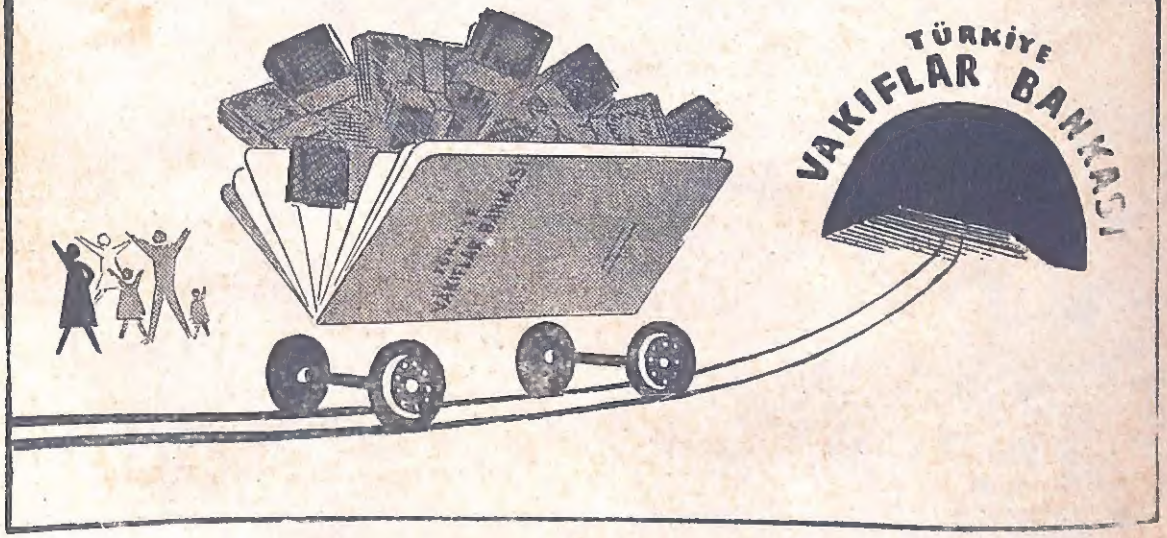

(Basım : 11490 — A — 30291)

TARİH Konuşuyor

AYLIK TARİH Mecmuası

CİLT : 7 SALI : 48 OCAK 1968 FİATI : 125 KRŞ.

Sahibi, Yazıişleri Müdürü
MUSTAFA UNAN

İdare yeri :
Nuruosmaniye Cad. No. 78-A Tarih Yayınları
Telefon : 22 78 10

Murabere ve para gönderme adresi
Posta Kutusu 67
İSTANBUL

ABONE ŞARTLARI
Yıllık 12 lira. Dış Ülkelere iki mislidir.

Bu sayı, İstanbul'da Halk Basımevinde dizilip basılmıştır.

Klişeler Akın Klişe Atelyesinde yapılmış, kapak Karadeniz Matbaasında basılmıştır.

Aboneler için her yıl maliyetine, pantazot cild kapakları verilmektedir.

Biliniz, Yeter!

KIBRIS hadiseleri, dünyanın Türklük ve Türk meseleleri üzerindeki düşüncelerinin bir daha ortaya konulmasına yeni vesile oldu. Milletleri eğer, en belirtili cephelerine göre adlandırmak mümkün olsa bize "hafızası zayıf topluluk" ismi ne yaraşırdı!

Maalesef öyleyiz: Hafızamız hem kıt, hem de ibret duygusundan yoksun !

★ ★ ★

Bu sohbetimde Sizlere taptaze misâl vereceğim şu illetimiza dair: Kıbrıs'daki vahşete karşı, ırkî, dinî, siyasî duygularının üstüne çıkarak en dik seslerin geldiği Almanyanın tanınmış gündeliği Die Welte, Yunan Megalo-İdeasının kaynaklarını araştırırken İstanbul'un Türkler tarafından alınması hadisesi üzerinde diyorki:

"— Eğer İstanbul, Türkler tarafından değil de bir başka Hıristiyan millet tarafından fethedilseydi, Batı üzerindeki tesiri elbette böyle olmaz ve hiç bir zaman Rönesans başlamazdı. Hiç bir musibetin böylesine intibah kırbacı olduğu dünya tarihinde görülmemiştir. Hıristiyanlık Türklerin kılıncı ile İslâmiyetin bu sert tokadını yiyince aklı başına geldi, derlendi, toparlandı, Müslümanlığın kendisini yenen sistemini ve medeniyetini hemen alıverdi, yaralanmış onör duygularını da ilâve ederek Türklerin açtığı Rönesansı kendi öz kurtuluşunun kapısı yaptı. Bu itibarla Hıristiyanlık Bizansın sukutunu unutmuyor, fakat bir elemden kendisine intibah ve ibret dersi veren Türklüğün meşrû haklarına karşı insaflı düşünmeye henüz başlamamış bulunuyor."

★ ★ ★

Beğendiniz mi ?

İstanbul'un Bizans'dan kopuşu, maddî manevî değeriyle YEPYENİ BİR DÜNYA ANLAYIŞI'nın kapısını açan hadise olmuş. Hüküm bizden değil Batı'dan geliyor. Buraya kadar mutabakat var. Fakat şimdi diyorlar ki, Fetih'in sahibi Türkler olmasaydı hadise böylesine derin tesir yapmaz ve biz u y a n m a z d ı k !

Şimdi de, onları u y a n d ı r d ı ğ ı m ı z için bizi affetmiyorlar!..

Yaşadığımız devir BİLMEK'le YAPMA'nın sınırlarını birbirinden öylesine keskin çizgilerle ayırıyor ki her idrâkin bir eserini beklemek hayâllerin en hazini... Maddeten kudretsiz ve zaman zaman kendimiz için bile yetersiziz. Fakat BİLMEK, irademizin elinde olan mes'ut hadisedir. Hiç olmazsa hakkımızın tasdikinin cihân vicdanı sayıldığı meselelerde neyi ne ölçüde beklemekliğimizin bizi kalb inkisarından kurtaracağını öğretir de, insanlık adına dilhûn ve elemli olmayız.

İşte bu sebeple diyoruz ki : B İ L E L İ M, Y E T E R !

K u t a y

BİR ADAM - BİR HARP BİR İMPARATORLUK VE

1001 ESER!

Yazan : **Cemal KUTAY**

Otto - Edouvard - Léopold, Prens Von Bismarck (1815 - 1898).

(Ülkesini kırk yıl bir savaşa hazırlıyan, fakat bir tek savaşdan bir imparatorluk çıkartan ve yüz sene önceki emeli için 1001 inci esere mevzu olan adam.)

Fransa, Almanya ile bugün DOST'tur: İki büyük Batılı ülke de, ORTAK PAZAR'ın üyesidirler: Öyle iki üye ki, birisi dünkü düşmanı İngilterenin Ortak - Pazara alınmasını isterken, ötekisi dünkü müttefiki aynı İngiltereye karşı koyuyor!.. Bir tarih dergisi için garip gelen bu başlangıcda, yine t a r i h denilen büyük kuvvetin tesiri var. Bu sohbetimde sizlere, bir adam'ın bir imparatorluğu nasıl kurduğunu, fakat onu YANLIŞ BİR TEMEL üzerine oturtunca nasıl çökerttiğini ve dünkü İKİ DÜŞMAN, bugünkü İKİ DOST'un, birbirine uzanmış ellerinin geçmiş hadiselerin tesiriyle birbirinden ayrılmaları tehlikesine rağmen, tarihe nasıl değer verdiklerini anlatacağım.

Belki bizim için ibret olur ümidiyle...

Çünkü Tarih, devletlerin dostluğu ile milletlerin geçmişindeki hadiseleri birbirinden ayırır ve araya aklın ve mantığın f a s ı l a'sını koyar.

BİN BİRİNCİ ESER !

Yüz sene önce bugünkü Almanyada, sayısı elliyi aşan büyüklü - küçüklü devletler ve prenslikler vardı. Bunlar, mukaddes Roma - Cermen İmparatorluğunun bakiyyesi idiler. Habsburg'ların Monarşi Hegemonyası, BÜYÜK ALMANYA'yı kurmaya yetememiş, bilhassa Prusya, Büyük Frederik'ten sonra Viyana Sarayının yerini almak istemişti. Bir insanın devletine neler kazandırabileceğini yetmiş dört senelik hayatında isbat etmiş olan ve bu sebeble milletinin kendisine BÜYÜK dediği İkinci Frederik, ülkesini Birleşik Almanyanın nüvesi hâline getirmişti. Napolyon'un Almanyayı istilâsı ve Berlin'i ele geçirmesi bile bu büyüme hareketini durduramamıştı.

İşte, bu gerçekten BÜYÜK insanın ölümünden otuz dokuz sene sonra dünyaya gelen bir adam, elli sene, evet, elli sene bir savaş'ı hazırlıyacak ve sonunda bir imparatorluk kuracaktı. Bizim tarihlerimizin de Ondokuzuncu Yüzyılın ikinci yarısında adını çeşitli hadiseler dolayısiyle sık sık tekrarladığı adam Otto Edouard Léopold Prens von Bismarck'dı. Kısaca B i s m a r k .

Bismark, 1870 - 1871 Alman - Fransız savaşının plânını 1867 de hazırlamış, politikasını üç yıl bu mihvere doğru inanılmaz azimle sürüklemiş, hatta, hatıralarında da itiraf ettiği üzere, Kralını savaş emirnâmesine mecbur etmek için

y a l a n da söylemişti. Çünkü, 1870 de patlıyan savaşın ilk zaferlerine kadar, Almanların kazanacağına inanan üç kişi vardı koca ülkede: Bismark, Moltke ve Room... Fransada iktidarı elinde tutan Üçüncü Napolyon, Kırım Savaşından sonra Avrupa'nın en kudretli tâcidarı olarak Papayı bile nüfuzu altına almış, Salverino savaşı ile Avusturya - Macaristan İmparatorluğunu yenmiş, kendisini Katoliklerin hâmisi ilân etmiş, Osmanlı Sarayına elini atarak Kudüs'deki Makamat-ı Mubareke meselesinde Rusyayı dize getirmişti. İşte Bismark, bu devletle kozunu paylaşacaktı. Tarih: 1867.

Yâni tam Y ü z y ı l evveli. Şimdi dost olan Almanya - Fransa, bu yakınlaşmıya rağmen, Alman Tarih Akademisinin hazırladığı BİN BİRİNCİ eseri, evet, b i n b i r i n c i eseri beraber okumaya hazırlanıyor. Tekrar edelim: Tarih başkadır, devletlerin dostluğu başka!.. Bu hakikatı inkâr ederek, çocuklarımızın okuduğu tarih kitaplarına vıcık vıcık politika sıvamak bize mahsus gafletler arasındadır. Hâlâ devam eden ufunetli gaflet!

BİR OSMANLI MÜNEVVERİNİN HEYECANI

Elinizdeki mecmuanın 13 ve 14 üncü sayılarında kısım kısım takdim ettiğim bir yazı serisi vardı: Servet-i Fünûn sahibi rahmetli üstad Ahmed İhsan Tokgöz'ün Avrupa seyahati intibaları...

Üç çeyrek asrı aşan bu gezi sırasında Osmanlı münevveri, Almanya içinde dolaşırken bindiği tren, bugün Polonya toprakları içinde kalan Doğu Prusyanın Mağdeburg şehrine yaklaşırken trende büyük bir hareket olur. Herkes yerinden fırlar. Tren, küçük bir istasyonda durmuştur. Ahmet İhsan Bey dışardaki kalabalığın çılgınca alkışları, haykırmaları karşısında şaşırmıştır. Dışarı çıkınca, iki vagon ilerisinde, pencerede heybetli, pos bıyıklı, kalın bembeyaz kaşlı bir ihtiyarın halkın heyecanlı tezahüratına eliyle mukabele ettiğini görür. Hemen tanır. Bu, resimlerini bizim gazetelerimizin de sık sık neşrettiği meşhur Alman Başvekili Bismarktır : Memleketinde de, dışarıda da DEMİR-BAŞ BAŞNAZIR olarak adlandırılan Bismark.

Kalabalık içinde FESLİ BİR GENÇ, Bismark'ın da dikkatini çekmiştir. Ona dikkatlice ve gülümsiyerek bakar. Bismark, Mağdeburg'un ilerisindeki çiftliğine gitmektedir. O tarihten iki yıl önce İmparator İkinci Vilhelm'le anlaşamamış, istifa etmiştir. O kadar hizmetin sahibi ve o yaştaki her emektar gibi biraz kırgın ve üzgün, çiftliğinde mün zevî bir hayat sürmektedir. Berlinde yapılan meçhul asker anıtının kuruluşunun yıl dönümünde bulunmuş, yine çiftliğine dönüyor.

Ahmet İhsan Beyin gazetecilik damarları debreşmiştir : Bismark'la konuşmak!.. O da biliyor ki, Bismark kendisine, İmparatorluğumuzun kaderinin masa üstüne konulduğu Berlin kongresinin sırlarını bile anlatsa nerede neşredecek Ahmet İhsan Bey onları? Sultan Hamid tahttadır ve matbuat sansürü kara bir perde halinde gerilidir. Amma ne olursa olsun, Ahmet İhsan Bey dayanamıyor, iki vagon ötesine ilerliyor, kapıda, Alman hükümetinin bu emektarının emrine verdiği ilk bakışta korkutan o sivri miğferli bir Husar yüzbaşısı duruyor. Başı fesli bu genç adam acaip bir mahlûka bakar gibi bakıyor ve dudaklarında Bismark'ınkine benzer tebessüm...

Ahmet İhsan Bey iyi bildiği Fransızcasını şöyle bir tarafa bırakıp çata pat Almancası ile kendisini tanıtıyor ve Prens Bismark'ı ziyaret etmek istediğini söylüyor. Yüzbaşı, bir Türk tarafından geldiği için enteresan bulduğu arzuyu, kapıyı tıkırdatıp içeriden dimdik bir "— Yahhh..."ı duyduktan sonra çat selâm, anlatıyor Bismark'a ve yine daha uzun heceli bir "— Yahhh!"

Titrediğini kaydeder Ahmet İhsan Bey... İkisi de o çata pata Almanca ile anlaşamıyacaklarını anlayınca, Şovenliği bir tarafa bırakıp başlamışlar Fransızcaya... Şimdi Ahmet İhsan Beyi dinliyelim:

"— Hucum emri verir gibi kısa heceli kelimeleri arıyan dik sesine rağmen donuklaşan gözleri zaman zaman muhabbetle parlıyor. O yaşta ve o kadar yor-

gunluk içinde fikirlerinin berraklığına hayran kaldım. Onun, Şark meselesi, yâni bizim de içinde bulunduğumuz âlem için bir Pomeranyalı neferin kemiklerini fedâ etmiyeceği sözünü de bildiğim için kırgındım. Amma iki saate yakın süren ve beni çiftliğine davet nezaketi ile biten görüşmemiz sonunda anladım ki, her devlet adamı, insanları ve milletleri kendi siyaseti ölçüsünden kıymetlendirmektedir, bunda da haklıdır.

Konuşmamız sırasında bana, Sultan Hamid'in hâlâ Sarayından hiç çıkıp çıkmadığını sordu, bu seneler senesi bir bina içinde tıkılmaktan canının nasıl sıkılmadığını, Şark'ın mavi semâsının sadece Boğaziçinde olmadığını bildiğini ve o geniş İmparatorluk içinde bir tâcidarın halkı ile yüzyüze gelmesinden kimbilir ne büyük dersler alabileceğini hatırlattı. Hepsini sadece dinledim ve gayr-ı ihtiyarî etrafıma bakındım. Çünkü kazara birisi bizi işitmiş olsa idi, maazallah, sadece ben vatana dönmemekle kalmaz, aileden de kimsenin huzuru kalmazdı. Fakat bu söylenenleri hafızama yazdım. İşte ancak bugün anlatabiliyorum.

İsmi ve faaliyeti kırk seneye yakın zaman Avrupada ve Dünyada, bir ferde gösterebilecek alâkayı temsil etmiş olan bu askerlik ve siyaset dehâsının yanından ayrılırken onların hakikatleri halkın ve hadiselerin içinde bulduklarına inandım."

MİLLÎ GAYELER ve ŞAHISLAR

Bismark için Almanyanın Cihan Devleti olabilmesi, zaferlere bağlı idi. Önce Danimarkadan Slezvig ve Holştayn'ı aldı. Daha sonra dil, kan, ırk kardeşi Avusturyanın nüfuzunu kırmak için savaşa girdi. Bunları yaparken kullandığı cümle üç kelimedir : BÜYÜK ALMANYA İÇİN.

Biz, 1877 - 1878 Osmanlı - Moskof savaşında feci yenilgilere uğramıştık ve düşman, İstanbul kapılarına dayanmıştı. Bismark Rus Çarlığının Ayasofya'da Bizans tâcını giymesini gaye edindiği BÜYÜK ALMANYA emeline aykırı gördüğü için, aynı fikirde olan İngiltere Başvekili Disraeli'ye elini uzattı, Berlin kongresini topladı.

İmparatorluğumuzu bu kongrede Müşir Mehmet Ali Paşa ile Konstantin Kara - Todori Paşa ve Sadullah Bey (daha sonra Viyana sefiri iken intihar eden Sadullah Paşa) temsil ediyordu. Bismark, Osmanlı Ordularının Ruslara mağlûbiyetini asla affetmiyor, bilhassa savaşın saray duvarları içersinden idaresini havsalası almıyordu. Mehmet Ali Paşa, Orduda Üç Ordu kumandanından birisi idi. Kendisini bir tarafa çekmiş, savaşın cereyan şeklini sormuştu. Öğrendikleri kendisini dehşet içinde bırakmış olmalı ki, Paşaya şu suali sormuştu :

"— Peki.., Siz, yüzlerce kilometre uzaklıkta ve kapalı bir binada, harp görmemiş ve bunu meslek olarak öğrenmemiş bu insanların emirlerini sessiz sedasız yerine getirdiniz mi? Bu işi nasıl yaptınız?"

Mehmet Ali Paşanın Bismark'a ne cevap verdiğini bilmiyoruz. Fakat Berlin kongresinde Osmanlı murahhasları, çok ümid ettikleri halde Alman Devlet Adamından bekledikleri ilgiyi görememişlerdi.

Neden şaşmalı idi? Millî Gayesine ömrünü vakfetmiş kişilerin karşılarındakinde aradıklarını bulamadığı zaman kıymet ölçüleri elbetteki hayal kırıklığı yaratırdı.

BİN BİRİNCİ ESERİN MEVZUU

1967 de BİN BİRİNCİ ESER'i neşredilecek olan 1870 - 1871 Prusya - Fransa harbi, bir İmparatorluğun SON'una karşı bir başka İmparatorluğun DOĞUŞ'u idi. Çöken Üçüncü Napolyon'un FRANSA İMPARATORLUĞUdur. Bir Krallıkdan İMPARATORLUK haline gelen de ALMAN İmparatorluğu.

Aradan 100 sene geçmiştir. Bu yüz sene içinde bizzat Almanya iki büyük hata yapmış, iki defa cihan savaşına sebep olmuş, ikisinde de yenilmiş, nihayet sonuncusunda, aralarında Bismark'ın şehri de olan Doğu Prusya ülkesinin sınırlarından ayrılmış, ikiye bölünmüştür. Demekki Bismark'ın politikası kendi ülkesine dahi ö r n e k olamamıştır.

Bismark Fransa'yı harbe sokmak için binbir bahane yaratmıya çalışırken, kendisine en sadık müttefik yine Fransız halkı idi: Hisleri, mantığın üstünde tutan bir hava, böylesine sahip olanları binbir maceraya götürür. 1870 - 1871 Prusya - Fransa savaşı da böyle oldu. Yukarıdaki klişede Pariste, harp öncesi nümâyişlerinden bir sahne görüyoruz. Aynı Paris dört ay sonra binbir derd içinde varoşlarına çekilecektir.

Üçüncü Napolyon'u : "— **Haşmetmeabın askerleri Berlin'e kadar yürüyüş yapacaklardır.**" ümidi ile Sedan'a sevkeden Mareşal Bazen, esaretinden sonra kısaca şöyle demişti : "Bizimle muharebe eden ordu, bildiğimiz Prusya Ordusu değildi!"

Almanlar Sedan'da Üçüncü Napolyon'u Fransanın en seçkin kuvvetleriyle birlikte ve sapsağlam denecek vaziyette esir aldıktan sonra sür'atli yürüyüşle ilerlemişler, Paris'i kuşatmışlar, şehir son kudretine kadar dayandıktan sonra teslim olmuştu. 1914 - 1918 de aynı neticeler için İkinci Vilhelm'in orduları ileriye atılmış, fakat hazırlık Bismark'ınki gibi olmadığı için Verdun'de duran Almanlar, 1918 de mağlûbiyet vesikasını imzalamışlar, yirmi iki yıl hazırlanmışlar, bu sefer Hitler'in zırhlı tümenleri, süvarilerden daha hızlı ve karşısındaki üzerine Bismark'ın orduları ne yapmışsa aynı neticeyi alarak ilerlemiş, Paris'i ikinci defa ele geçirmişti. Fakat anlaşılıyor ki, Hitler de Bismark'ın misâlinden ibret dersini kâfi miktarda alamamıştı! Çünkü Bismark, Alman İmparatorluğunu BİR TEK DÜŞMANA KARŞI BİR TEK ZAFER'e bağlamıştı: Hitler karşısına hemen hemen bütün dünyayı alarak savaşa girmişti.

Şimdi Tarihin bir ibret mi, masal mı olduğunu BİN BİRİNCİsi çıkan eserin aradan yüz yıl geçmiş olmasından sonra okuyanların intibahındaki neticesine bakarak hükümlendirmek gerekiyor : Genç Türk Hakanı Fatih Sultan Mehmed Han, Bizans'ı almış, bir devri kapamış, yeni bir devir açmıştı. İbretle görülmiye değer kapanan devir Batı içindi, açılan devir de yine Batı için oldu: Bize de sadece KAPAMAK ve AÇMAK vazifesi düştü : Adetâ, Cihan Perdedârı idik!.. Fethin Beşyüzüncü yılını kutlarken dahi böyle bir muhasebe içinde değildik. Yine de değiliz... Bakalım, parçalanmış Almanya birleşmek için, Bismark'ın eserinin, yâni, Bir Zafer'den bir İmparatorluk Yaratmak eserinin BİN BİRİNCİ kitabından istikbal için uyarma ve ibret dersi alabilecek mi, yoksa masal mı sayacak?

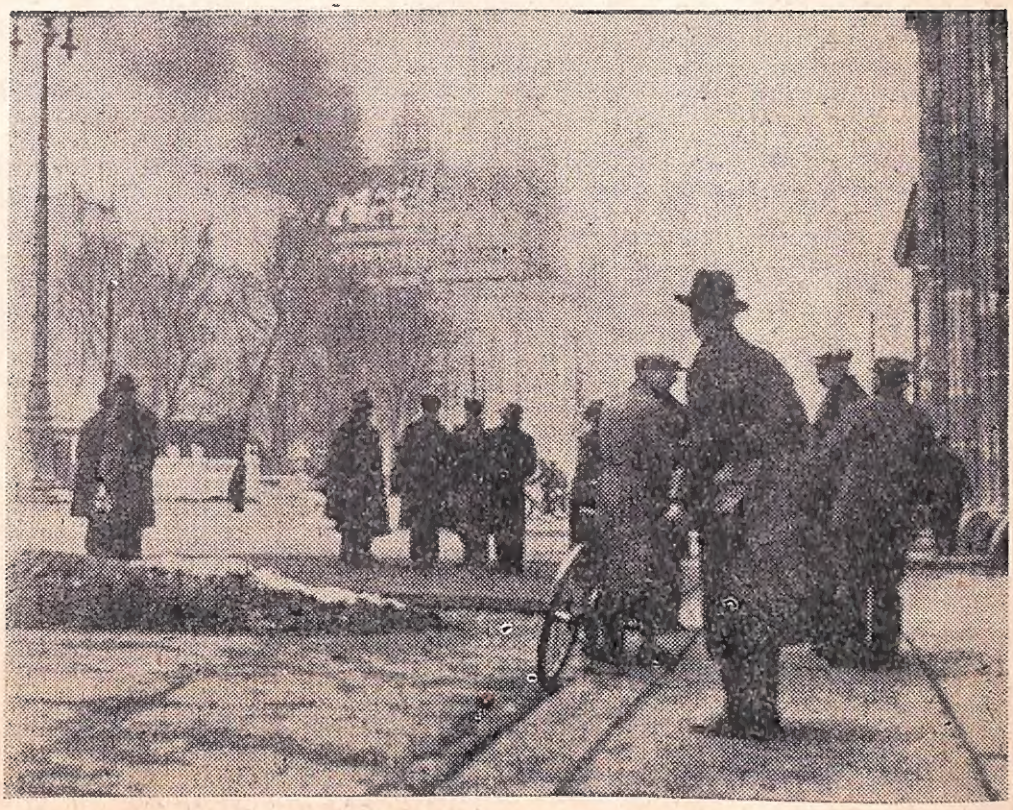

NAZİLERE FIRSAT Hitler iktidara geçtikten bir ay sonra Komünistler Reichestg (Parlamento) binasını yakmışlardı. Parlamentoda yüzde elliden fazlaki sandalyasını kâfi görmiyen Hitler, bu hadisenin Alman milleti üzerindeki tepkisinden istifade ederek yeni seçimlere gitmiş ve büyük bir ekseriyetle tekrar iktidara gelmişti. Yukarıdaki klişede parlamento binasının yanışı ve bunu hayretle seyredenler görülmektedir.

30 Ocak 1933

Hitler'in İktidara Gelişi

Yazan : M. Şevki YAZMAN

30 Ocak 1933 tarihinde Alman Cumhurbaşkanı ve Birinci Dünya Harbi kahramanlarından Mareşal Hindenburg, bundan evvel ve birçok defalar **"O Bohemyalı onbaşıya ben Alman hükümetinin idaresini teslim edemem"** dediği Hitler'i Alman Başvekilliğine getirmek zorunda kalmıştı. Çünkü Alman Millet Meclisine seçmen oylarının yüzde ellisinden fazlasını, yani onbeş buçuk milyon seçmenin reyiyle gelen Nasyonel Sosyalist Partisi çoğunluğu elinde bulunduruyordu. O vakitler Almanya'da hâkim görünen Komünistler bunun yarısını dahi

alamamışlardı. Başlangıçta Sağcıların ve Sosyal Demokratların koalisyonuyla işi idare eden bu eski asker, sonunda ve çetin mücadeleler karşısında iktidarı çoğunluğa teslim mecburiyetini duymuştur. Hindenburg, Hitlerin iktidara gelmesinden evvel onunla şu pazarlığı yapmıştı :

Dışişleri Bakanlığına "Nevrath", Millî Savunma Bakanlığına Prusyalı general "Blomberg" getirilecek ve kabineden ayrılmıyacaklardı.

Hitlerden evvel Başvekillik yapmış ve Hindenburg'un itimadını kazanmış olan Von Popen, Cumhurbaşkanına şöyle demişti :

"— Kabinede bu iki mühim yeri elde bulundurduktan ve hoşumuza gitmeyen hareketler dolayısiyle onu her vakit düşürme yetkisine sahip olduktan sonra, Onbaşının nesinden çekineceksiniz? Kaldıki bizler, yani bir Herrmann Müller, Brüning, Schlercher, her vakit etrafında ve emrindeyiz. Saçma şeylere mahal bırakmayız."

Yaşlı Mareşal bu telkinlere uymak mecburiyetinde idi ve istemiyerek, daha doğrusu yapacağı fenalıktan ürkmekle beraber O'nu iktidara getirdi. Hitler ise daha hükümet başkanı olup yemin ettiği günden itibaren Hindenburg ve etrafındakilerin baskısından kurtulup istediğini yapabilmek için yeni bir seçime gitmeyi kafasına koymuştu. Daha büyük bir ekseriyetle işbaşına geleceğine kani idi ve ondan sonra da istediğini yapabilirdi.

PARLAMENTO BİNASININ YAKILMASI

Hitler, iktidarı tam ele geçirmek için ilk kurnazlık olarak Berlindeki Reichestag (Parlamento) binasını Hollandalı bir komüniste 1933 senesi şubat ayının 27 sinde, yani iktidara geldikten bir ay sonra yaktırmakla işe başladı. Parlamentoyu yakan Hollandalı Van dea Lubbe, tanınmış bir komünist idi. Yangın sırasında Parlamento binasının içinde yakalanmış ve suçunu itiraf etmişti. Fakat şu nokta da tesbit edilmişti ki, sıkı bir kontrol altında bulunan binaya Van dea Lubbe, Göring'in yeni tayin olduğu Prusya Polis Bakanlığı binasının altından giden bir dehlizden geçmişti. Bunu oradan geçirenler her halde Göring'in adamları idi ve gafil komünisti bilerek veya bilmiyerek bu işe teşvik etmişlerdi. Neden sonra anlaşılan bu hakikat o vakit gizli kalmış, fakat yangın Alman milletini komünistler aleyhinde hareket geçirmiş ve daha o gün Parlamentoda mebus olanlar da dahil olmak üzere komünistlerin belli başlıları tutuklanmış, hapse atılmış ve Hitler, düşündüklerini yapmak için büyük bir fırsat bulmuş tu.

Hemen Parlamentoya gelen ve bir balkondan yangını seyreden Hitler, aşağıdaki kalabalığa seslenmişti :

"— Artık canilere acımak yok! Yavaş, pısırık hareket yok! Hepsinin cezasını vereceğiz".

Naziler iktidara geçtikten sonra hemen Komünistler ve Yahudiler aleyhinde faaliyete geçmişlerdi. Yukarıdaki klişede 1933 yılında Berlin'de Komünistlerin elinde olan bir sendikanın Naziler tarafından kapatılışı görülmektedir.

Arkasından kolaylıkla parlamentoyu feshetti ve 5 Mart 1933 de seçime gitti. Alınan netice şöyle idi : Naziler 17,3 milyon, Komünistler 4,8 milyon, Alman Milliyetçileri 3,1 milyon rey almışlardı. Bu neticedir ki Hitlere her istediğini yapma selâhiyetini verdi, hatta bir sene sonra ölen Hindenburg'un yerine devlet başkanı seçimi yaptırmadı. Bunu da üzerine aldıktan sonra akla gelmedik, Alman milletine yakışmayan cinayetlere kadar her şeyi yaptı, sonunda kendi milleti de dahil olmak üzere dünyayı kana boyadı.

HİTLER'İN ŞAHSİYETİ VE YAPTIKLARI

Alman âlim ve tarihcilerinden birçoğu Hitler'e **"Dömon = İblis"** lâkabını uygun bulur, yani aklı erer, fakat fenalık yapmasını sever, yüksek tahsili yoktur. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi mimarî fakültesine girememiştir. Dışarıda işçi olarak, ressamlık, dekaratörlük yaparak karnını doyurmuştur. Sonra harbde asker olmuş, ancak onbaşılığa kadar yükselmiş, fakat harbde gösterdiği cesaret ve fedakârlıktan dolayı İkinci ve Birinci rütbeden **"Demir Haç"** nişanı kazanmıştır. Harbden sonra da gönüllü olarak bir sene kışlada kalmış ve sonra - kendi söylediğine göre - kalbine giren bir ilham ile politikacı olmaya karar vermiştir. Politikada baş olmak için yeni bir parti kurmanın şart olduğunu düşünerek 1919 senesinde altı arkadaşiyle evvelâ **"Alman İşçi Partisini"** kuran Hitler, sonra buna **"Nasyonel Sosyalist"** adını takmıştır. Partisini tanıtmak için bidayette hep sokakta ve kahvede çalışmış, broşürler dağıtmış, halk hatibi olarak haiz olduğu kudretle 1919 dan 1934 senesine kadar arkasındakileri 6 kişiden 17,5 milyon, yani Almanyanın yarısından fazlasına çıkarmıştır. Bunu gören Von Popen :

"— Hiç bir Alman imparatoru arkasına bu kadar Alman takamamıştır" demiştir.

Bidayette mutedil ve makul görünen Hitler ve yanındakiler, tam olarak iktidarı ele geçirince tarihçilerin kendisine yakıştırdığı **"İblis = Şeytan"** vasfını ortaya koymuştur : Kendi takımlarını öldürtmüş ve bir kanunla bunun Almanya için lâzım olduğunu ileri sürerek Parlâmentonun kendisine verdiği yetkiye dayanarak bir de af kararı çıkarmıştır. Arkasından işlediği cinayetler malûm...

HİTLER'İ HARBE SÜRÜKLEYEN SEBEB

Hitlerin kafasında yerleşmiş ve ona her fenalığı yaptıran en tehlikeli kanaat şu idi: Bir millet kahramanlıklar ve harp sahnesinde kazandığı zaferlerle ilerlerken, nam yapar, bahtiyar olur. Hitleri, Almanyayı ve hatta Avrupa ve dünyayı yıkan İkinci Dünya Harbinin biricik sebebi budur. Aslında Almanlar sahip oldukları iktisadî potansiyel, bilgili ve çalışkan bir millet ve ilim adamları sayesinde bir kalkınma yapmış, Birinci Dünya Harbinin getirdiği sefaleti ortadan kaldırmış, Erhard ve İkinci Dünya Harbinden sonraki mucizesini o vaktin İktisad Bakanı Sehacht göstermişti. Fakat neylersinki Hitler'in çıkardığı İkinci Dünya Harbi, her şeyi alt üst etmiştir. Halbuki İkinci Dünya Harbinin patlamasından en çok korkanlardan birisi de Alman halkı idi.

1939 senesi yazında vazifeli olarak çalıştığım bir Alman fabrikasında samimiyet ve emniyet kurduğum bir kaç usta ile görüşürken onları da harp ihtimalinden dolayı çok endişeli buldum ve sordum :

"— Pekiy bu zatı bilmiyor muydunuz? Buna en çok rey verip iş başına getiren siz işçiler olmuşsunuz?"

Bana verdikleri cevap şöyle idi :

"— İktidara biz getirdik, çünkü o gün açtık ve işsizdik, gelmesiyle beraber bize iş buldu ve karnımızı doyurdu. Fakat sonradan bunun böyle bir Allahın gazabı olduğunu nereden bilelim."

Şurasını da ifade edeyim ki, harbin arifesinde bunu söyliyenler halk, işçi ve köylü idi, birçok münevverin de korkudan veya Hitlervari bir düşünce ile aksini söylediğini hatırlıyorum. Zorluklar, Alman milleti gibi akıllıları bile bir çıkmaza itebiliyor...

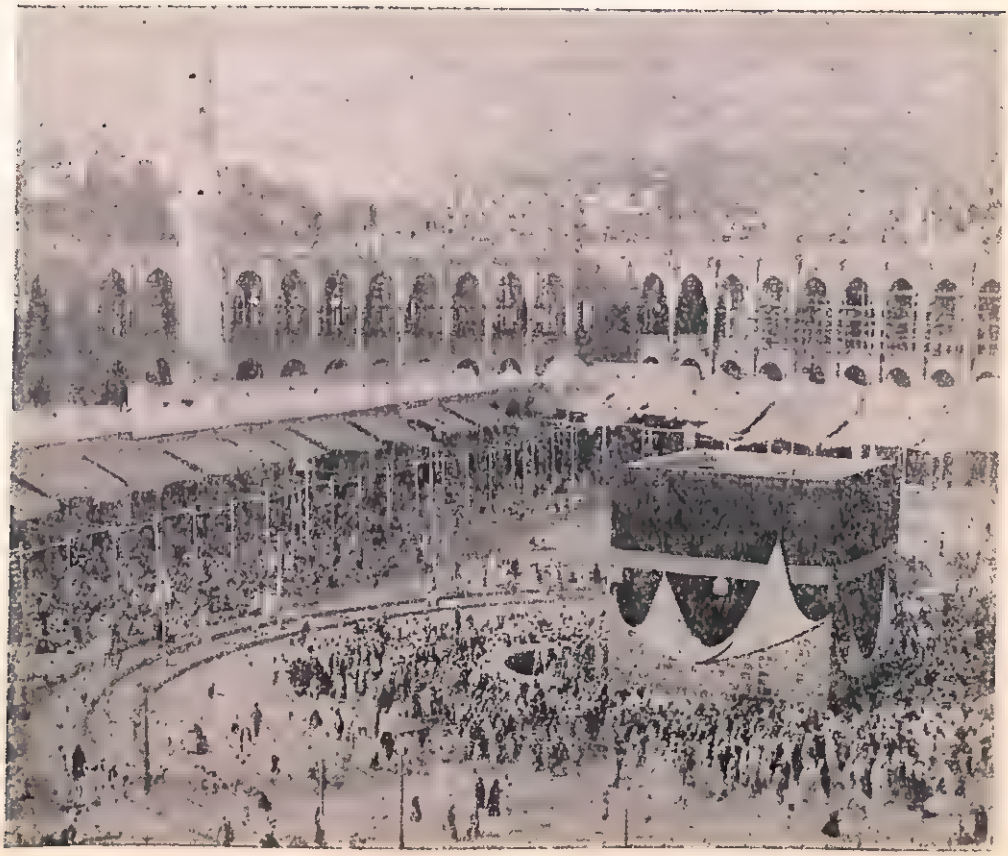

İslâm dünyasının mukaddes köşesi KÂBE ve Hacer-i Esved.
(Mânevî ve dinî vecdin nesilden nesile intikal ettiği ve TOPRAK PARÇASI olmaktan çıkarak mümin gönüllerde hasret halinde yaşıyan kutsal varlık.)

1 Ocak 630

MEKKE'NİN FETHİ

Yazan : Ziya HANHAN

Asya - Afrika kıt'alarının birleştiği yerde, Kızıldeniz'le Hint Okyanusu arasında, dikdörtgene benzeyen geniş bir arazi vardır : Burası, Arap Yarımadası' dır.

Arap Yarımadası, tarih öncelerindenberi, çok sayıda peygamber yetiştiren bir **"Kutsal Toprak"** tır. Bu gerçeği isbatlamak için "Esseyre-tül Halebiye" ve "Cevdet Paşa" tarihlerinin müşterek kaydettikleri bir olayı zikredelim :

Hz. Muhammed, Hz. Hadice-tül Kübra ile evlenmeden önce, O'nun ticaret kervanını idare ediyordu. Kervanda "Müyesser" adında bir köle — Hz. Hadicenin kölelerinden — Peygamberimizin hususî hizmetine verilmişti.

Şam'a gitmekte olan kervan, Suk-u Basri isimli şehre vardı. Hz. Muhammed, burada ulu bir ağacın gölgesinde otururken, Müyesser şehre gitti ve eski tanıdıklarını ziyaret etti. Görüştüğü kim-

seler arasında, şehrin en büyük sinagokunun rahibi Nestura da bulunmaktaydı. İki eski arkadaş, konuşa konuşa şehrin dışına çıktılar. Rahip Nestura, bir ağaç gölgesinde yabancı bir adamın oturduğunu görünce, Müyessere sordu :

"— Şu ağacın gölgesinde oturan adam kimdir?"

Müyesser karşılık verdi :

"— Bizim kervanın, emaneten, sahibi olan Kureyşli bir delikanlıdır."

"— Adı, Muhammed mi?"

"— Evet... Fakat sen nerden biliyorsun?"

Nestura, Müyesserin sorusunu cevaplamadan, ona yeni sualler sordu :

"— Gözünün akında hafif bir kırmızılık var mı?"

"— Evet, var."

"— Sırtında "mühür" e, benzer iri bir ben var mı?"

"— Evet var... Fakat, sen bunları ner den biliyorsun?"

"— Bu gördüğün ağacın altına daima PEYGAMBERLER iner. O'nun, son peygamber olarak beklediğimiz Muhammed olduğunu sanırım. Haydi, beni O'nun yanına götür."

Bu konuşmadan sonra, Rahip Nestura ile Müyesser Hz. Muhammed'in yanına doğru yürüdü, selâmlaştılar, tanıştılar. Rahip Hz. Muhammed'e türlü sualler soruyor, aldığı cevaplar karşısında derin bir heyecana kapılıyordu. Ayrılırken :

"— Keşke, yeni dini yaymağa memur edildiğin zaman sağ olabileydim, dedi. Sana ilk inanan ben olurdum."

Halepli ve Cevdet Paşa tarihlerinden aldığımız bu kısa pasaj göstermektedir ki, Arap Yarımadası, tarih öncesinden beri din tebliğine memur edilen "Resûl" ler ülkesidir ve orada bir tek ağacın dibine BİRÇOK PEYGAMBER oturmuştur.

KÂBE

Arap Yarımadasının güney batısında, bugünkü Suudî Arabistan toprakları içinde "Sarat" isimli dağın eteklerinde çıplak bir vadi vardır. Bu vadinin ortasında mik'aba (küp) benzer kutsal bir çatı bulunmaktadır. Etrafını Mekke şehrinin çevrelediği bu yer, Kâbe'dir. (Kâbe: Mik'aba, yani "küpe" benzeyen demektir.)

Kâbe, rivayetlere göre, Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail tarafından kurulmuş, her devirde kutsal tanınmış bir makamdır.

Kuzeyde Babil, Şam, Güneyde Yemen, doğuda Hint ve Uzak Şark, güney batıda esrarlı Afrika toprakları ortasında bir düğüm noktası olan Mekke, özellikle her çağda kutsal tanınmış olan Kâbe dolayısiyle bir ziyaret ve ticaret merkezi vasfındaydı. Asr-ı Saadette (570 - 632) Mekkede on tane eski ve asîl aile oturmaktaydı. Bunlara KUREYŞ'li denilirdi. On asîl ailenin onu da birbirine yakın akraba idiler. Kökleri, Hz. İbrahime dayanıyordu. Bu on ailenin içinde en şöhretlileri Haşim Oğulları, Umayye (Beni Ümiyye) Oğulları ve Mahzûm Oğullarıydı. Bunlara, **"Haremli"** denilirdi. Bunlar, Kâbe civarında, Zemzem Pınarının kenarında otururlardı.

Kâbe, yılın belirli zamanlarında ziyaret edilir, ayni zamanda bir panayır - fuar mahiyetinde olan bu zaman süresince alış - verişler yapılır ve Mekkelilerin geçimleri bu yoldan sağlanırdı. O zamanki Mekkenin ticaret kervanları, Basradan Bizansa kadar işler, doğu ile batı arasında bir transit vazifesi görürdü. Mekkenin ticarî durumu öylesine gelişmişti ki, kadınları bile ticaretle uğraşırdı. Bunlar arasında Ebu-Cehl'in annesini, Ebu-Süfyan'ın karısı Hind'i ve Hz. Hadice validemizi zikredebiliriz. Mekke asîlleri, müşterek bir cedden gelmiş oldukları halde, sözünü ettiğimiz on aile, birbirini çekemez, aralarında ciddî anlaşmazlıklar meydana gelirdi. Kâbenin tamirinde çıkan bir ihtilâf, bunlardan ancak birini teşkil eder. Hadisenin tafsilâtı şöyledir :

Kâbe, tamir edilirken kutsal Hacer-ül Esvet (Kara taş) yerinden çıkarılmıştı. Taşın tekrar yerine yerleştirilmesi, dört büyük aile arasında geniş bir anlaşmazlığa yol açmış, herkes, kutsal taşın kendi kabilesi tarafından yerine götürüleceğini ileri sürmüştü. Anlaşmazlık o kadar büyüdü ki, nerdeyse kılıçlar çekilecek, kan dökülecekti. Hadise, Peygamberimizin müdahalesiyle bertaraf edildi. O zaman genç bir Haremli olan Hz. Muhammed, bir kilim üzerine koydu-

ğu Hacer-ül Esvedi, dört ailenin iştirakiyle yerine koydurmuştu. Her kabileden bir kişi, kilimin bir ucundan tutmak suretiyle şeref payını ortaklaşa almış olacaklardı.

MEKKEDEN ÇIKIŞ

Hz. Muhammed'e resalet geldikten sonra etraftan türlü tazyikler başladı. O zamanki Mekke halkı putperestti. Kâbenin içinde çok sayıda put vardı. Bunlardan özellikle iki tanesi çok kutsal sayılırdı: Lat ve Uza...

Hz. Muhammed, etraftan gelen tazyiklere bir süre dayandı. Kendisi Kureyşin Haşim Oğulları soyundan olduğu için putperestler ona tecavüze cesaret edemiyorlardı. Fakat öteki Müslümanlara yapılan eziyet, dayanılır gibi değildi. Bu durum karşısında Peygamberimiz, Müslümanlara hicret tavsiye etti. Mekkeyi bırakanlardan bir kısmı Medine'ye, bir kısmı ise, çok daha uzaklara, meselâ Yemene, Habeşistana gidiyorlardı.

Son olarak, Mekkede üç Müslüman kalmıştı :

Hazret-i Muhammed, Ebubekir ve Ali...

Nihayet Tanrı tarafından gönderilen emir üzerine bu üç zat da hicrete mezun kılındı. Önce Hz. Muhammedle Ebubekir, ve en son olarak Ali şehri terkederek Medineye göçtüler. O zamana kadar Yesrip diye anılan bu şehir, Hicretten sonra Medine-tün Nebi (Peygamberin şehri) adını aldı. (Yıl : 622)

Mekkeli putperestler, Hz. Muhammeddden çekiniyorlar, Müslüman dininin yayılmasından endişe duyuyorlardı. Hz. Muhammed'in hicretile bu tehlikeden(?) kurtulduklarını sandılar. Ne var ki, muhacirlerin vatan cüdalığı ancak sekiz sene sürecek ve 630 yılında, bu şöhretli şehir İslâmın nuruyla aydınlanacaktı.

HUDEYBİYE ANTLAŞMASI

Hicretten sonra İslâm dini hızla gelişiyor, birçok şehir ve kasaba İslâmlığın şerefiyle müşerref oluyordu.

Hicretin yedinci yılına kadar Mekkeliler vatan hasreti çekti ve Hactan mahrum kaldı. Bu yılda, yâni 629 da Hz. Muhammed, beraberinde 1500 kişilik bir hacı adayları kafilesiyle Medineden yola

Mekke'de Peygamberimizin zevcesi Hazreti Hatice'nin türbesi.

çıktı. Maksadı döğüşmek değil, sadece Haccı ifa edip tekrar Medineye dönmekti. Kafile, beraberinde kurbanlık koyunlarını da götürüyorlardı. Bunu kaydetmekten maksadımız, seferin bir harp seferi değil, bir ziyaret seferi olduğunu göstermek içindir. 1500 koyunun bulunduğu bir kafilenin muharebe için yola çıkmadığı pek aşikârdır.

Hz. Muhammed ve beraberindekiler, HUDEYBİYE denilen mahalle vardılar. Burası, Mekkeye bir fersah (yaklaşık olarak 17 Km.) uzaklıktadır. Hudeybiye vadisi, o devrin Araplarınca kutsal sayılan ve Kâbe haremine dahil bulunan bir yerdi. Burada mübarek bir kuyu ile gene mübarek bir ağaç vardı.

Mekkeliler, Hz. Muhammed'i ve beraberindekileri burada karşıladı ve dövüşe zorlamak istedi. Oysa ki, Peygamberimizin maksatları, sadece Hac etmek, sonra dönüp Medineye gelmekti.

Mekkelilerle Hz. Peygamber elçileri arasında sıkı bir barış pazarlığı başladı. Nihayet Hudeybiye Andlaşması imza edildi. Bu andlaşmayı Mekkeliler kendileri için bir zafer saydılar. Gerçekte ise, zafer Medinelilere aitti. Çünkü, Mekke Putperestleri Hz. Muhammedi ilk

defa taraf olarak tanıyor, O'nunla resmî bir andlaşma yapıyordu.

Hz. Osman, andlaşmanın tasdiki için Mekkeye gitmişti. Ayni zamanda peygamberimizin damadı olan Hz. Osman, Beni Umayya (Ümiyye Oğullarına) mensup olduğu için onun elçi gitmesinde bir sakınca görülmemişti. Çünkü Mekkedeki Ümiyye Oğulları çok kalabalık ve kuvvetliydi. Fakat acı bir haber geldi, Hz. Osman'ın Mekke'de öldürüldüğü şayi oldu. Bu haber üzerine Müslümanlar, yukarda sözünü ettiğimiz kutsal ağacın dibinde toplandılar ve Hz. Muhammed'e biat ettiler (söz verdiler): Elini ellerinin üzerine koyarak yapılan bu biata "AĞAÇ ALTI SÖZLEŞMESİ" denir. Kur'an-ı Kerimde yer alan bu hadise için şöyle denilmektedir :

YEDÜLLAH-I FEVKE EYDİHİN... (Ellerin üstünde Tanrının eli "Takdiri veya rızası" vardı)

Acı haber doğru çıkmadı. Osman sağsalim Mekkeden döndü. Müslümanlar sakallarını ve kurbanlarını keserek Medineye döndüler. (Not: Hacdan evvel bir süre sakal traşı yapılmaz. Hac farizası ifa edilip kurbanlar kesildikten sonra traş olunur.)

MEKKE'NİN FETHİ

Hudeybiye Andlaşmasından sonra Müslümanlar geniş bir hazırlığa geçti. Peygamberimizin emriyle etrafa seferler tertip ediliyor, civar kabileler itaat altına alınıyordu. Savaş için bir miktar da malzeme ve asker hazırlanmıştı. Bir zamanlar sırf Hac gayesiyle yola çıkan ve çoğunluğunu ihtiyarlarla kadınların teşkil ettiği 1500 kişilik ziyaret kafilesinin yerine bu defa 10.000 kişilik mükemmel bir savaş ordusu hazırlanmıştı.

Mekke üzerine yürüyen kuvvet, yolda birçok iltihaklarla 14.000 kişilik muazzam bir ordu haline gelmişti. Bu rakkam o güne kadar görülmemiş bir çoğunluk ifade ediyordu.

Mekkeliler, büyük korku ve telâş içindeydi. Gelen istilâ ordusuna karşı koyamıyacaklarını biliyor, Hudeybiyeden geri çevirdikleri Hz. Muhammed'in kendilerinden intikam almasından korkuyorlardı. Oysa ki, âlemlerin rahmeti olan peygamberimiz, insanlara karşı derin bir şefkat ve merhamet hisleriyle bağlı bulunmaktaydı.

Büyük bir savaş vermeksizin, hemen hemen hiç kan dökülmeksizin Mekke teslim oldu. Peygamberimiz, Harem-i Şerife girerek binayı putlardan temizledi. Kırılan putların arasında Medine putperestlerinin (müşriklerin) en çok hürmet ettikleri Lât ve Uzâ da bulunmaktaydı (1 Ocak 630).

VEDA HACCI

Kâbe fethedildi, putlar kırıldı. Hz. İsmaildenberi türlü inançların ve türlü "uydurma" Tanrıların düğümlendiği yerde bir ve gerçek Tanrının hükümranlığı başladı.

Ertesi yılki Hac için Peygamberimiz bizzat teşrif etmediler ve yerlerine vekâleten Hz. Ebu Bekri gönderdiler.

Nihayet 632 yılının Hac mevsimi geldi. Bu defa Medine'den hareket eden hacılar kervanı 15.000 kişiden kuruluydu. Mekkeye yaklaştıkça kalabalık arttıkça arttı ve Harem-i Şerife 40.000 hacı namzedi girdi. Bu sayı, o güne gelinceye kadar görülmemiş derecede çoktu. Hicrette birer, ikişer çıkan Müslümanlar on yıl sonra ayni şehire 40.000 kişilik muazzam bir topluluk halinde giriyordu. Bu ziyaret, İslâm tarihlerinde : Hacc-ı Ekber diye anılır, zira haccın arefesi Cuma gününe tesadüf etmişti. Hâlâ, cuma gününe tesadüf eden haclara, Hacc-ı Ekber denilir.

Bu ziyaret, Hz. Muhammed'in Mekkeye son gelişi oldu. Kendilerine burada "ELYEVM EKMELTÜ LEKÜM DİNİKÜM" ayet-i şerifesi inzal edildi. Bunun manası, **"Bugün dininizi tamamladım ve sizin üzerinize nimetlerimi gönderdim"** demekdir.

Veda haccından büyük bir hüzün içinde dönüldü ve aynı yılın Rebi-ül Evvel ayının onikinci günü (Veda Haccından doksan gün sonra) sevgili refikaları Hz. Ayşenin dizinde vefat ettiler.

Ne garip tesadüftür ki, Hazreti Peygamberin doğuşları da Rebi-ül Evvel ayının 12 nci gününe rastlar. Ruh-ı Pür Fütuhlarının A'lây-ı İlliyine pervazı da gene ayni ayın, ayni gününe rastlamaktadır.

Bu hesaba göre, Hz. Muhammed "Ay Yılı" olarak tam 63 yıl yaşamışlardır.

72 yıl önce

Sultan II. Abdülhamid'in Dilimizin sadeleşmesi Yolundaki bir teşebbüsü

Yazan : TEVFİK NEVZAT ÇAĞDAŞ

Sultan İkinci Abdülhamid, tahta çıktığı ilk günlerinde.

Sultan İkinci Abdülhamid'in dilimizin sadeleştirilmesi yolundaki teşebbüsüne temas etmeden evvel şu noktayı belirtmek istiyorum : İki sene evvel Dünya gazetesinde Sultan Abdülhamid devrine âit bazı makaleler neşretmiştim; Benim Sultan Abdülhamid ile hiç bir münasebetim yoktur. Ne Yıldız Sarayının ni'metlerinden istifade ettim, ne de merhum hakanın kahrına uğradım. Bir müteveffanın aleyhinde tahriren yahud şifâhen beyanatta bulunmak hem büyük bir ayıp, hem de affedilmeyecek bir günahtır. Sultan İkinci Abdülhamid zamanına âid yazdıklarım, Yıldız Sarayından alınmış resmî vesîkalara istinad etmektedir. Tarihleri, numaraları açıkça gösterilmiştir. Şu son zamanlarda Abdülhamid hayranlarının çoğaldığını işitiyorum. Bunların bana karşı iğbirar beslemelerini de tabiî buluyorum. Abdülhamid lehinde ve aleyhinde bir çok şeyler yazılmış, kitab halinde eserler neşredilmiştir. Fakat tarih, vesîkalar üzerine yazılır. Böyle olmazsa kahve sohbeti mesâbesinde kalır. Abdülhamid hayranları bir kere burnumuzun dibindeki Başbakanlık Arşivi'ne giderek **"Yıldız Evrakı"** namı altındaki vesikaları tetkik etmek zahmetine katlanırlarsa hakikatı anlayacaklardır.

Sultan Abdülhamid (bizim Dil Kurumu'nun kulakları çınlasın) dilimizin Arapça ve Farsçanın tahakkümünden mümkün mertebe kurtarılması için bundan yetmiş iki sene evvel bir teşebbüse girişmiş, zamanın Maarif Nâzırına direktif vermişti. Maarif Nezâreti bunu ehemmiyetle takdir ederek hemen paçaları sıvayacak yerde, hükümdarın bu doğru ve hayırhahâne hareketine sed çekmiştir. Sultan Abdülhamid Türkçede karşılığı bulunan Arapça ve Farsça kelimelerin atılarak yerine Türkçelerin kullanılmasını istiyordu. Yâni Türk milletinin dilinde dolaşan kelimelerin lûgat kitablarına geçirilmesini, resmî evrakta

da kullanılması hususunun sağlanmasını arzu ediyordu. Ne yazık ki Maarif Nâzırı Zühtü Paşa, çok temiz ve vatanperver bir şahsiyet olmasına rağmen, padişahın bu arzusunun tahakkukuna engel oldu. Bugünkü dilimize çevirerek verdiğimiz aşağıdaki vesika, bize bunu izah edecektir.

Maarif-i Umumiye Nezareti
No : 33

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne
Başkitâbet-i Celilesine

Osmanlıcanın ıslahı için Anadolu'da kullanılan kelimelerin neşrinde umulan faydalara mebni bu gibi kelimelerin oradaki öğretmenler tarafından bir cedvele kaydedilerek İstanbul'a gönderilmesi, Başvekâletten Maarif Nezaretine tebliğ edilmiştir. Fakat ilmî cemiyetler teşekkül etmeyince dilin ıslahı mümkün olamayacağı için bu hususta ne yolda ta'limat verilmiştir ve o yolda kurulan cemiyetlerin ne gibi hareketlerde ve başarılarda bulunduğunun padişaha arzedilmek üzre bildirilmesi 19 Eylül 1310 tarihli ve 2738 sayılı hususî tezkirenizde iş'ar edilmektedir. Bu hususta Maarife tebliğ olunan Başvekâlet tezkiresinde "Osmanlıcanın aslı olan Türkçeye mensup ekseri kelimeler bilinmediği gibi lûgat kitablarına da bu Türkçe kelimelerin karşılığı olan Arapça ve Farsça kelimeler alınmıştır. Bunun için Anadolu'da bulunan rüşdî ve i'dadî mektebi memur ve muallimleri, bulundukları yerlerde kullanılan sırf Türkçe kelimeleri alfabetik bir tarzda kayd ile İstanbul'a göndermeleri için maarif müdürlüklerine tebligat yapılması" **tavsiye olunuyordu. Maarif Nezareti, Başvekâletin bu tavsiyesini maarif müdürlerine tebliğ etmiş, fakat ayrıca tebligat ve ta'limatta bulunmamıştır. Çünkü padişahımızın sayesinde memleketimizde günden güne ilerleme görülüyor ve dilimiz de tabiî yavaş yavaş çeki düzen bulacağından bunun için ayrıca ilmî cemiyetler teşkiliyle uğraşmaya ihtiyaç ve nezaretimizce de bu yolda hiç bir tasavvur ve teşebbüs yoktur. Maarif Müdürlüklerine yukarıda arzettiğim tebligat yapılalı iki ayı geçtiği halde henüz hiç bir taraftan bir cevap ve mütalea gelmemiştir. Öyle zannederim ki, oralarca da bu işin pek de icrası kolay olmadığı kestirilerek kulak asılmamıştır. Vaktiyle 1281 senesinde Maarif Nâzırı Münir Paşa'nın başkanlığında merhum Pertev Paşa ve saireden müteşekkil bir cemiyet teşkil edilmişti. Bu cemiyet te'lif ve tercüme işleri ile uğraşacaktı. Bundan da hiç bir fayda elde edilemediğinden dağılmıştı. 1287 senesinde bir te'lif ve tercüme nizamnamesi neşredilmişti. Bunun hükümlerine göre basılacak eserlerin sahiblerine verilmek üzere tahsis olunan paralar bütçeden çıkarıldığından, bir iki kitabdan başka hiç bir netice ve fayda elde edilememiştir. Bu telif ve tercüme nizamnamesi de böylece metrûk ve muattal kalmıştır. O tarihten sonra ilmî cemiyet tarzında başka bir cemiyet kurulduğuna dair hiç bir kayıt yoktur. Şimdiki halde de öyle bir cemiyet teşkili hakkında nezaretce esasen bir lüzum ve tasavvur da mevcud değildir. Ol babda...**

6 Rebiülevvel 1312 — 24 Eylül 1310

Maarif-i Umumiye Nâzırı
Zühdü

Birinci Dünya Harbi sırasında Çanakkale Boğazına girmeyi başaran ilk düşman denizaltısı "B. 11" tarafından batırılan "Mesudiye" zırhlısının 1903 yılında alınmış resmi.

Birinci Dünya Harbinde 4 denizcimizin macerası

Batık geminin teknesinde 37 saat

Yazan : A. Cemaleddin SARAÇOĞLU

Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Avusturya - Macaristan İmparatorlukları ve Bulgaristan Krallığı ile güçbirliği ederek katıldığı 1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşına Arnavutluk isyanı, Trablusgarb ve onu hemen kovalayan Balkan savaşından pek yorgun çıkan ordu ve donanmasiyle katılmıştı.

Bir yıla varmayan bir süre içinde ordu yeniden tanzim ve tensik edilmiş ise de, bütün Trablus Savaşı müddetince daima istim üzerinde, harekete hazır bir halde Çanakkale'de, bir düşman akınına karşı koymak üzere kazanları fayrap bir halde bekledikten sonra Balkan Savaşında da Yunan donanmasıyla iki defa çarpışan ve bir haylı zedelenen donanma gemilerini tamir etmek, elden geçirmek şöyle dursun, bilhassa büyük gemileri havuza alıp Karinelerini midyeden, yosundan temizlemek bile mümkün olamamıştı.

Zaten yaşlarını doldurmuş bir halde Almanya'dan satın alınan "Barbaros Hayrettin" ve "Turgut Reis" zırhlıları - ki, bu iki hat harp gemisi, Osmanlı Deniz Kuvvetinin bel kemiği vahitlerini teşkil ediyordu - aşınmış topları, yorgun makineleriyle uzun ve esaslı bir tamire muhtaç idiler. Faal ve zinde hizmet yıllarını yaşayıp emekliye ayrılarak hurda olarak çürüğe çıkarılmayı çoktan hak etmiş bu iki zırhlı gemiden başka bir de Sultan Abdülaziz Han merhum devrinden kalma "Mesudiye" zırhlısı vardı ki, bu gemi de Sultan İkinci Abdülhamit devrinde güyâ yenilenip ağızdan dolma eski topları, seri ateşli toplarla

değiştirilmiş olmakla beraber bordaları, modern çelik zırhlı levhalarından mahrum, sür'atsiz, battal gövdeli, aryalı konderserli bir tekne idi. Fazla olarak Balkan Savaşlarında baş ve kıç taretlerindeki 27 santimetrelik ağır çaplı topları elden geçirilmek üzere İngiltereye gönderilmiş, gemide yalnız iskele sancak bordalarındaki 15 santimetrelik modern ve seri ateşli toplar kalmıştı. Bu toplardan bir kısmı gemiden çıkarılarak Çanakkaledeki kara istihkâmlarına yerleştirilmiş ve Çanakkale müdafaasında bir hayli iş görmüş olan "Mes'udiye" bataryasının vücûda gelmesinde önemli bir rol oynamışlardı.

Bereket versin ki sularımıza sığınan Almanların "Goben" muharebe kruvazörü ile arkadaşı "Breslaw" hafif kruvazörü "Yavuz Sultan Selim" ve "Midilli" adlarını alarak deniz kuvvetlerimize katılmışlar, bahriyemizin birazcık olsun yüzünü güldürmüşlerdi.

Devlet, savaşa katılınca, daha doğrusu donanmanın başına geçen Alman Amirali Suşon Paşanın bir oldu bittisi ile zorla savaşa girtlağına kadar sokulunca, İngiliz donanması Çanakkale Boğazını abluka etmiş, emektar "Mes'udiye" de bahriyenin itirazlarına rağmen Boğazın ağzında Sarı Sığrı mevkiinde sığ sularda demirlenerek bir çeşit yüzer istihkâm haline getirilmişti. Ağır çaptaki toplarından yoksun, 15 liklerinden bir kısmı çıkarılmış, baştan kıçtan demirlenerek hareketten sâkit kalmış "Mes'udiye", arta kalan orta çaplı bataryalarıyla hücum edecek düşman gemilerine karşı Boğazları güyâ savunacaktı. Hernekadar denizciler, gemideki bütün topların çıkarılıp Boğazın kara tabya ve istihkâmlarına dağıtılmasını, hatta yeni tabyalar vucüda getirilmesini (çünkü zaten modern çelik zırh levhalarıyla değil de, döşeme demirden eski usul plâkalarla techiz olunmuş bu yaşlı teknenin ilk düşman torpiline dahî mukavemet edemiyeceği ve beyhude yere mal ve can kaybına sebep olacağını) savunmuşlarsa da, müstahkem mevki makamlarını iknaa bir türlü muvaffak olamamışlardı. İşte bu dert anlatamamak yüzündendir ki, heybetli görünüşü, son Osmanlı - Rus savaşındaki gazasının efsanevî hatıraları yüzünden halk tarafından pek sevilen, her kahvehanede boyalı bir resmi asılı duran hem "Mes' udiye" beyhude yere kaybedilmiş oldu, hem de geminin 600'e yakın mürettebatından 10 subayla 27 er şehit oldu. "Mes'udiye" nin subaylarından şehit sayısının 14'e yükselmemesi ise, alabura olup devrilen geminin içinde canlı kalan 4 deniz subayımızın kurtarılması sayesinde mümkün olabilmiştir ki, yıl dönümü dolayısıyla, siz okurlarıma ben bu heyecanlı kurtarmayı, kurtulanlardan birinin tüyler ürpertici ihtisaslarını anlatacağım.

TÜRK SULARINDA İLK DÜŞMAN DENİZALTISI

İngiltere Osmanlı İmparatorluğuna 5 kasım 1916 tarihinde savaş ilân etti. İlk düşman denizaltısı da 13 aralıkta Çanakkale Boğazına girerek "Mes'udiye" yi torpidoladı. Bu düşman denizaltısı Yzb. Armond D. Hollbrook komutasındaki İngiliz "B. 11" botu idi.

1905 yılında yapılmış, 315 tonluk iki torpido tiyübü ile silâhlandırılmış bu bir hayli yaşlı düşman denizaltı gemisi 1914 - 1918 Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Boğazına girmeyi başaran ilk düşman botudur.

O tarihte Boğazın Erenköy açıklarındaki mayın mâniası henüz yapılmamış olduğundan, İngiliz denizaltısı Dardanos istikametlerinde başlayan beş hattının altından geçmek zorunda kaldı.

Hava, bir denizaltı hücumuna elverişli bir şekilde hafif dalgalı idi ve Periskopun su sathına çıkarıldığı vakit bırakacağı izleri fark etmek pek mümkün olamıyacaktı.

"B. 11", denizin yüzüne çıkmadan su altında dört saat devamlı yol alarak Boğaza girip "Mesu'diye" yi gördü ve 800 yardadan torpidosunu ateşledi. Dediğimiz gibi emektar "Mesu'diye" demir üstünde hareketsiz yatıyor, İngiliz denizaltısına ideal bir hedef teşkil ediyordu. Bu heyecanlı safhayı sayın Emrullah Nutku şöyle anlatır :

"— Torpido yola çıkarılırken (yâni foga edilip atıldıktan sonra) *Mes'udiyede öğle yemeği kampanasının çalınmasına hazırlanılıyordu. Geminin baş tarafında gözetleme yapan nöbetçi çavuşu denizin üstünde bir parıltı görmüş ve*

bunun gemiye doğru yıldırım hızı ile gelen bir torpido olduğunu anlamıştı. Hemen nöbetçi subayına haber verdi ama, artık çok geçti. Erler top başına geçtikleri zaman torpido geminin kıç omuzluğunda patlamıştı. O sırada denizaltının periskopunu gören erlerimiz onun üzerine ateş ediyorlardı. "Mes'udiye" nin topçuları son dakikaya kadar vazifelerini yaptılar : Toplar sulara gömülünceye kadar ateşe devam ettiler.

Harbin başında faal harp filosu kadrosundan çıkarılıp yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi yüzer sabit bir batarya haline getirilen 40 yaşındaki "Mes'udiye", iskele sol tarafına yatarak sekiz dakika içinde devrildi. Fakat sığ sularda demirli bulunduğu için direği denizin dibine çakılarak karinesi suyun yüzünde kaldı, hatta pervanesinin bir kanadı suyun dışında görünüyordu. Geminin denizdeki filikalarıyle ve etraftan yetişen vasıtaların yardımile mürettebatın çoğu kurtarıldı : 592 erden 565'i kurtarılmış, 27'si şehit olmuştu. Subaylardan da 10'u şehit düşmüştü. İlk günü subaylardan 18'nin kaybolduğu tesbit edilmişti. Akşama doğru geminin karinesinden duyulan seslerden tekne içinde canlılar bulunduğu anlaşılmıştı. İstanbuldan sür'atle bir kaynakçı ekibi getirildi. Batık geminin suyun üstünde kalan kısmındaki saçlar kesilerek içinden 8 kişi çıkarıldı. Bunlardan üçü ölüm halinde idiler. Havaya çıkar çıkmaz oksijenin tesiri ile boğularak öldüler. 5 subay kurtarıldı."

DENİZALTI KUMANDANI TALTİF EDİLİYOR

Bundan 52 yıl evvel ilk defa olarak Türk sularına girip Çanakkale Boğazına sokularak emektar "Mes'udiye" yi torpidolamış olan "B. 11" markalı İngiliz denizaltı gemisi hakkında da İngiliz Deniz Harbi Tarihi şu satırları yazıyor :

"Hemen hemen muhakkak bir ölümü göze aldıran Yüzbaşı Armond Hollbrook, 1914'te çürüğe çıkmış "B. 11" denizaltı gemisiyle Çanakkale Boğazına girdi. 9120 tonluk Türk zırhlısı "Mes'udiye" yi batırdı. Denizaltı gemisi düşman top ateşine tutulmuş ise de üssüne başarı ile dönmeğe muvaffak oldu ve bu başarıdan dolayı Yüzbaşı Hollbrook "Viktorya Salibi" nişaniyle taltif olundu ve gemideki subay ve eratın hepsi ya "Liyakat Nişanı", yahutta "liyakat Madalyası" ile mükâfatlandırıldılar".

Mesudiye zırhlımızın içinde otuz yedi saat su dibinde kaldıktan sonra kurtulan ve bize bu macerayı anlatan çarkçı zabiti Şevki Efendi çocukları ile beraber.

Bize kalırsa o nişanları, madalyaları İngiliz denizaltıcılarından ziyade deniz savaşları usul ve kaidelerini bir tarafa iterek ihtiyarlamış, fakat taşıdığı seri ateşli toplardan müstahkem mevki kara tabya ve istihkâmlarında pek faydalı surette kullanılması mümkün Mes' udiye'yi sabit yüzer bir batarya olarak demir üstünde batmaya mahkûm eden ve tehlikeyi daha evvelden kendilerine haber veren mütesassısların uyarmalarına kulak asmayan Çanakkale'nin sorumlu kimselerine vermeli idiler. Çünkü tehlike o kadar belirli idi ki, bu İngiliz başarısını âdeta onlar hazır bir lokma gibi Hollbrook'a sunmuşlardı.

BATIK TEKNEDE MAHBUS KALANLAR

Her ne ise biz yarım yüzyıl evvel ir-

tikâp olunmuş bu hatayı bir tarafa bırakalım da batık "Mes'udiye" de mahbus kalmış olan çarkçı subayı Şevki Beyin bundan çeyrek asır evvel bir mecmuada çıkan ihtisas ve hatıralarına dönelim. Rahmetli diyor ki :

"— O gün nöbetten çıkmış, kamarama inmiş, yatağıma uzanmıştım. Kamaranın salona açık kapısından saate bakıyordum. Onikiye beş vardı, birdenbire bir infilâk oldu ve bir kıyamet koptu sanki... Ne olduğunu anlamaya vakit kalmadan, patlama ile beraber elektrikler söndüğünden karanlık içinde kalmıştık. Benim kamaram "Mes'udiye" nin sancak, yâni sağ tarafında idi. Torpido sol tarafa isabet etmiş, orada açılan kocaman delikten sular hücum etmiş ve "Mes'udiye" sol tarafa yatarak alabura olmuştu. Bu suretle aşağı yukarı döşeme, tavan oldu ve tavan döşeme vaziyeti aldı. Biz, kamarayı dolduran suyun üstünde idik. Başlarımız tavana değiyordu. Biz diyorum, çünkü, benden başka kamarada üç çarkçı arkadaşım daha vardı.

Ne kadar zaman böyle geçti, farkında bile değildim, yalnız bir an oldu ki, dördümüz de kendimizi üst ranzada yanyana oturmuş, daha doğrusu ilişmiş bulduk. Benim elime ranzanın üstüne tesadüf eden demir potreller geçti. Bunlara yapışınca, barfiksde jimnastik yapar gibi kendimi yukarı çekip vücudumu suyun üstüne çıkardım. Su dolu kamara zindan karanlığı içinde idi ve bir mezar gibi sessizdi. Demek artık hayata veda ediyorduk. Bundan sonra ne güneş yüzü, ne o masmavi semayı, yıldızları, mehtâbı, yeşillikleri hiç, hiç bir şey göremiyecektik. Bu ıslak mezardâ, yavaş yavaş eriyen, tükenen mumlar gibi sönecektik.

DERİNDEN GELEN BOĞUK SESLER

Zaman geçiyor, temiz hava tükeniyordu. Kendimden geçmişim. Biricik rahatsızlığa rağmen bir aralık kendimden geçmişim... Siz buna uyku deyin, baygınlık deyin... Her halde hava bozukluğundan fenalık geçirdiğim muhakkaktı. Bu baygınlık içinde iken derinden boğuk sesler, gürültülü sesler işitir gibi oldum. Arkadaşlara sordum, onlar da işitiyorlarmış... Demek, bizlerin teknede canlı mahbuslar olarak bulunduğumuzu dışarıdan bilenler vardı. Bu düşünce bizi canlandırdı. Sadece kulak kesilmiştik... Çünkü bu gürültülerin bizi kurtarmaya gelenlerin dışarıdan tekneye indirdikleri darbeler olduğu anlaşılmıştı. Gayrı ihtiyari hep bir ağızdan :

"— Kurtaracaklar bizi, kurtaracaklar!.." diye bağırdık. Sonra da ümit içinde kurtuluş ânını beklemeğe başladık. Üstümüzde işliyen keskilerin, çekiçlerin sesi, gürültüleri bize dünyanın en güzel, en ruh okşayıcı, en tatlı musikisi gibi geliyordu. Bu ses, hiç dinmesin istiyorduk. Ömrümde hiç bir sesi bu kadar muhabbet, bu kadar hürmet, kuvvet ve heyecanla dinlediğimi hatırlamıyorum.

Bazen gürültüler biraz kesiliyor, o zaman korkunç bir sessizlik içinde bir mezar gibi susan o karanlık kamarada ürpertici bir ölüm hareketsizliği hüküm sürüyordu.

Belki de burada bizim can çekiştiğimizin farkında değillerdir. Baktılar ki bizlerden ses, sedâ yok, ümit kesip gitmişlerdir. O halde bağıralım, haykıralım da burada olduğumuzu anlasınlar.

O zaman dört arkadaş, hep bir ağızdan avazımız çıktığı kadar bağırıyorduk. Bir yandan da yumruklarımızı kamaranın üstüne, ötesine, berisine, neresine rast gelirse vuruyorduk. Fakat takatı kesilmiş insanların yumruklarının çıkarabileceği ses "Mes'udiye" nin demir kuşağını aşıp da kimin kulağına erişebilirdi ki?..

Kamaranın temiz havası da tükeniyordu ve biz güçlükle nefes alabiliyorduk. Bir arkadaş sordu :

"— Acaba gemi alabura olalı ne kadar oldu?" Öteki arkadaşlarından birisi:

"— Kırkbeş dakikadan fazla olmamıştır" dedi. Mustafa Recep Efendi :

"— Her halde bir saat olmuştur, fazla değil" mukabelesinde bulundu.

Ne ses vardı, ne sadâ!.. Biz yine yumruklarımızla vurmaya başladık. Ellerimiz yorulunca ayaklarımızla vuruyorduk. Böyle yapmakla da büsbütün bitâp, mecalsiz düştük. Elimize sert bir cisim geçirmek için bulunduğumuz yerlerden kımıldamaya mecâlimiz kalmamış, bu esnada da kamaradaki hava artık te-

neffüs edilemez bir hale gelmişti. Soluyor, soluyor, mütemadiyen soluyor duk.

Bir aralık bilmem nasıl oldu? Gözlerim kararda, hafifledim. Bir rüyâ âlemine dalmış gibi kendimi kaybeder gibi oldum. Bu hal ne kadar devam etti tahmin edemem. Gözlerimi yavaş yavaş açtığım zaman, yukarıda çekiç darbeleri yeniden başlamıştı. Herhalde bu seslerle kendime gelmiş olacağım.

DIŞARDAN GELEN BİR SES

Kulak kabarttım, evet çekiçle vuruyorlar, sonradan da çok derinden gelen bir ses duyuluyordu.

Nihayet, Erzincanlı Ali Efendi olduğunu anlatan bir arkadaşın sesi!..

"— Bayılan ölen var mı?.." diye bağırdığını duyduk ve avazımız çıktığı kadar haykırarak :

"— Hayır hepimiz sağız, daha bayılmadık!.." diye cevap verdik.

İçimiz birden ferahlamıştı ve bir hamlede yeniden canlanmıştık. Ümit ne tatlı şey imiş!...

Artık kurtuluş ümidi ile neş'e içinde bekliyorduk. Biz böyle bekleşirken yukarda arkadaşlar çalışıyorlardı. Seslerden bunu anlıyorduk. Arada bir :

"— Ölmedik ama çabuk olun. Nefesimiz tıkanıyor, havasız kaldık, boğulacağız!.." diye bağırıyorduk.

Yukarıdan müjde veriyorlardı :

"— Hava vermek için delik deliyoruz. Gayret edin arkadaşlar!.."

Dakikalar birer asır gibi uzun geçiyordu. İkide bir bağırıyorduk :

"— Çabuk olun! çabuk olun! ölüyoruz!.."

Nihayet dışardan bağırdılar :

"— Altından kaçın... Altından kaçın.."

Neyin altından, nereye ve nasıl kaçacaktık? Yukardaki arkadaşlar bizi kamaranın içinde istediğimiz gibi ferah ferah, rahat rahat dolasabiliyor, gezebiliyorlar sanıyorlardı gâlibâ..

"— Nereye kaçalım? Işık yok, kaçacak yer yok. başka türlü çaresine bakın..." diye bağrıştık.

Çekiç, burgu, keski seslerinden anlaşılıyordu ki, karineyi bölmüşler, kesmişler artık... Dabıl botomu, yâni iç bölmeyi deliyorlardı. Bu delikten sonra ise, kurtuluş ümidi çoğalacaktı. Biz sabredemiyor boyuna :

"— Çabuk olun! Çabuk olun!.." diye bağırıyorduk.

Meğer ilk delik delinmiş, birden rahat nefes almaya başladık. Bu delik büyütülünce bir lâstik boru uzattılar ve bağırdılar :

"— Borunun ağzını birer birer ağzınıza alın, size süt vereceğiz..."

"BEBEKLER GİBİ SÜT EMİYORUZ"

Dedikleri gibi yaptık: Lâstik borudan akan sütü emmeğe başladık. Bu iş yapılırken gece imiş; bu sebepten açılan delikten de hiç bir ışık alamıyorduk. Delik yavaş yavaş büyütüldü, bir müddet sonra da bir elektrik lâmbası uzattılar. Bu sâyede ne fecî vaziyette bulunduğumuzu gördük. Yukarıdan sesleniyorlardı :

"— Kaç kişisiniz?"

"— Dört"

"— İsimleriniz?"

"— Çarkçı Mülâzımlarından İbrahim Şevki, Mustafa Recep, Ahmet Salih ve Cemil Mustafa..."

Yukarıda mütemadiyen çalışıyorlardı ve delik gitgide büyüyordu.

Bol hava ile birden bire ölmiyelim diye biraz hava verdikten sonra deliği kapatıyorlar, yine açıyorlar ve kapatıyorlar, bu suretle bizi yavaş yavaş alıştırıyorlardı. Arkadaşlardan birine soruyoruz :

"— Yahu, acabâ biz burada kaç saattir bu haldeyiz?.."

Yukarıdakiler :

"— Mes'udiye batalı tam 37 saat oldu!" diyorlar. Hayretle inanmıyan gözlerle birbirimize bakıyoruz. Otuz yedi saat nasıl geçmiş, bir türlü aklımız almıyor. Biz burada otuz yedi saat kalmışız da nasıl ölmemişiz? Bu müddet bize bir saat gibi geliyor. Nihayet :

"— Haydi birer birer yukarı çıkacaksınız" dediler. Evvelâ ben delikten başımı uzattım, çektiler ve dünyaya bu suretle tekrar kavuşmuş oldum.

İbrahim Şevki Efendi burada bir müddet sustu, derin bir göğüs geçirdi, düşündü ve kendi kendine söylendi :

"— Kavuşmuş, hayata tekrar kavuşmuştum amma bir müddet buna inanamamıştım."

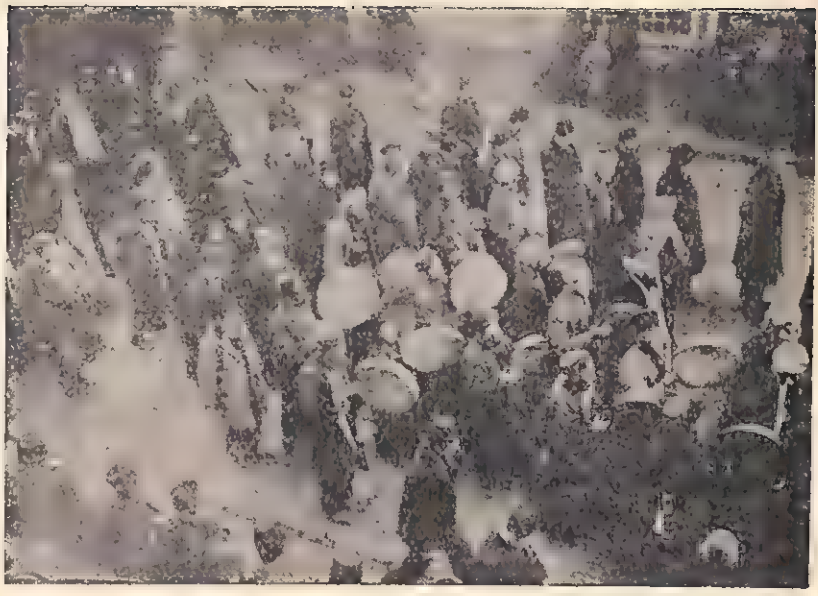

Ellerinde 'Mazhar" denilen içinden kirişli, kasnaklı defler çalarak, milli bayramlardan birine katılan Şeyh, Derviş ve zâkirlerden teşekkül etmiş bir Nevbe kafilesi yürüyüş halinde...

Üzerinde asırlarca münakaşa edilen

ISLÂMIYETTE YILBAŞI VE MUSİKİ

Yazan : Cemaleddin Server REVNAKOĞLU

Tanzimat'a kadar her işimizde ve bütün yazılarda kullandığımız Hicrî tarih, bugün artık eski kayıtlar ile tarihî eserlerde, benim **"açık hava arşivi"** dediğim mezarlıklarda ve kitabelerde kaldı. Bu yaşlı ve ağır başlı tarihin İslâm'da yılbaşı olarak kabul edilmesi ve kutlanması, Fahr-i Kâinat Efendimizin Mekke ufuklarından Medine semasına yükselmesinden sonra başlar. Bu mubarek toprakların böyle emsalsiz bir şeref ve saadete kavuşması ve bu münasebetle Risâletpenah Efendimize karşı sevinç tezahürü olarak yapılan karşılama törenleri pek coşkun olmuştu. Buna çeşitli musikî âletleri de katılmıştı. Ve şu şekilde tertiplenmişti :

Fahr-i Kâinatın teşrifleri haberi, Medinede duyulur duyulmaz, Mekke'den kendisini takip edenlerle bütün Medine Müslümanları, "Seniyyet-ül Veda' " denilen yerden itibaren her tarafı kuşatmışlardı. Erkek, kadın, küçük, büyük, dedeler, nineler hepsi silâhlarını ve ziynetlerini takıp takıştırarak Allah'ın Resûl'ünü istikbal etmek için kafileler halinde yollara dökülmüşlerdi. Başta "Benî Neccar Kabilesi" kızları, çift sıra dizilerek, ellerine ne geçti ise, kimisi "mazhar, tabl" vurarak (kasnaklı def ve davul çalarak), kimisi bakırdan su kaplarını, sahan kapaklarını, kimisi yassı, değirmi taşları, onu da bulamıyan irili ufaklı tahta parçaları, çomakları birbirine çarparak, bir kısmı da toprak saksılara deri germek suretile onları "Kuddûm" şekline getirip, veya "Mizmar" denilen ince uzun kamışlardan düdükler yapıp üflüyerek zamana ve kendilerine göre bir saz faslı vücuda getirmişler; Fahr-i Kâinat Efendimizi bu şekilde şevk-u şâdi içinde (güle oynıya) karşılamışlardı.

Cümbüş kafilesi halindeki bu istikbal alayına pek coşkun tezahürlerle katılan Medine kızları da, güzel seslerile bir yandan besteli şiirler, ilâhiler, neşideler okuyarak etrafı çınlatıyorlardı. Bu kasidelerden en meşhuru, sonradan dergâhlarımıza da geçmişti. Zikir sırasında da okunurdu. Müstesna bir tavrı vardı. Şöyle başlıyordu :

Talaal bedr-ü aleynâ
Min seniyyât-il vedâı
Vecebeş şükr-ü aleynâ
Mâ deâ lillâhi dâı
Eyyühel mebûs-ü fînâ
Ci'te bil emr-il mutâ'ı
Nahnü civâri min benîn Neccâri
Ve habbezâ Muhammedün min câri.

Böylece bir ağızdan ve bir gönülden cıvıldaşarak söyledikleri bu kasideler ile, vücudu âlemlere rahmet olan Risâletpenah Efendimize kısaca şunları söylemek istiyorlardı :

Seniyyet-ül Vedâ sema'sından bize bir ay doğdu. İçimizi ve ufkumuzu nurlandırdı. Bunun sonsuz şükrünü eda etmeklik, bize her duada vacip oldu.

Ey bize rütbe-i Risalet ile (Peygamberlik vazifesi ile) gönderilen Hakk Nebisi; bize itaat edilmesi gereken lûzumlu emirler ile geldin (Kur'an-ı Kerîm ve Şeriat getirdin).

Biz, Beni Neccar ve Kabile-i Ensar, senin ümmetinden olmak devletine erişmiş hepimiz, sana şimdi komşu da geldik. Dünya yüzünde, şerefin, bahtiyarlığın en yücesine yükseldik, nasıl coşmayalım ?

Bu şekilde, bu neşe ile Fahr-i Âlem Efendimizin Mekke'den Medineyi teşriflerinde, bütün şehir halkının ve kızların yollara dökülerek "Darb-i Düfûf" ettikleri (vecd içinde def çaldıkları) ve onun temposu ile bir ağızdan - yazdığımız gibi - neşideler, şiirler okudukları, tarihin şahadetile tesbit edilmiş ve ilmin malı olmuş fevkalâde hadiselerden biridir.

BİLİNENLER FAKAT SÖYLENMİYENLER

Risâletpenah Efendimizin bu konuya temas eden Hadis-i Şeriflerini ulemâ bilirler; fakat söylemezler.

Meselâ :

● **"Kalbinde Allah sevgisi, Allah aşkı olana, def vurmak, raks etmek, mubah olur."**

● **"Zifafınızı, hiç değilse defler ile halka duyurunuz."**

mealindeki beyanları, kitaplara geçmiş en sıhhatli Hadisi Şerifler arasındadır. Ayrıca Buharî, Müslim, Süyûtî, Zemahşerî, Gazalî, Kuşeyrî, Nâblüsî, hatta son zamanların büyük Türk Velisi Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, onun muasır ve muakıbları gibi zamanının ileri gelen büyük allâmeleri ve mutasavvıfları başta, Ebussuud Efendi'den Müstakimzade'ye, Evliya Çelebiye kadar meşhur, muteber menbaaların hepsi, Fahr-i Kâinatın kendilerinin, "Hatice-tül Kübra" ile vaki olan zifaflarında, defler çalınmak suretile etrafa duyurulduğunu ve bu arada "şarkı" ya benzer şiirler, methiyeler ve seçme besteler okunduğunu, tafsilâtı ile anlatırlar.

Keza Hazreti Ayşenin kendi evinde, pederleri Hazreti Ebubekir'in yanında, bazan da Cenab-ı Peygamberin huzurunda, sureti mahsusada def ve davul çaldırdığı, rakkaselere oyunlar oynattığı, yine bu zevatın ve diğerlerinin Hazreti Ayşe'den naklen yazdıkları tarihî rivayetler ve hakikatler arasındadır. Yine biliyoruz ki, Cenab-ı Peygamberin kendileri de Bilâl-i Habeşiye üzüntülü zamanlarında : **"Ya Bilâl!, Güzel sesinle oku da içimi ferahlandır!"** buyururlardı.

Buna benzer işlerde kulağı delik, ayağı çevik olan deryadil seyyahımız Evliya Çelebi, **"Cenab-ı Pîr destgîr Hazreti Mevlânâ'nın, meclis-i zikirde ve kendi huzurunda nây, kuddûm çaldırmasını, Zaman-ı Saaded'den kalma ve gelme bir ruhanî safanın ilhamı ile olduğunu"** söyler.

Yine tarih sahifelerini çevirenler görürler ki, ecdadımız savaş meydanlarında dövüşürken, "Mehter" dediğimiz askerî bando en önde nevbe vuruyor (kocaman davullar çalıyor), asker, onun temposu ile yürüyor ve **"Yektir Allah!"** diye bağırarak hücuma geçiyordu.

ŞER'İ ŞERİFE VE KUR'AN'I KERİM'E İFTİRA EDENLER

Bu gerçekler, gayet de açık ve göz önündedir. Güneşe gözlerini yumup hakikat ve bedaheti bile bile örtmeye çalışan ve irfan-ı Muhammedî yerine kör taassubu temsil eden beyaz sarıklı sınıfının bir kısmı ve bazı mollalar, insan ve hayvanın, yer yüzünde yaşıyan her canlı mahlûkun ruhî, ezelî gıdası, hatta ibadeti olan musikiyi, büyük haksızlıklar ederek **"mennuat-ı Kur'aniyye"** den göstermişlerdir. Kendi kendilerine fetva verip **"yasaktır, haramdır"** diyerek Şer'i Şerife ve Kur'an-ı Kerîm'e iftirada bulunmuşlardır. Çünkü ehlinin malûmu olduğu üzre bilenler bilir ki, Kur'an-ı Kerîm'in hiç bir yerinde musiki, kelime olarak bile geçmez.

Halbuki İslâm Şeriatinde her hangi bir şeyin "haram" olması, "haram"dan sayılması için, Kur'an-ı Kerîm'de Allahın emri ile yasaklanması ve bu yasağın yine Kur'an-ı Kerîm tarafından "ahkâm" ve "evamir" kısmında Müslümanlara tebliğ ve teklif buyurulması şarttır. Bu kesin hükmü kimse değiştiremez.

Binaenaleyh ne Kur'an-ı Kerîm'de sarahat ile, ne de "Kütüb-i Sitte" ye bağlı Hâdîs-i Şeriflerin herhangi birinde, musiki hakkında böyle bir hükme varılmış değildir. Dinde olmayanı, dine yüklemenin faidesi anlaşılamamıştır.

İSLÂMİYETTE YILBAŞI

Bi'sedden on yıl sonra, Rabiülevvel ayının on ikinci günü Medine halkına büyük şeref ve saadet getiren Hicret-i Nebeviyye hadisesinin İslâm Tarihinde "mebde" sayılması, "yılbaşı" olarak kabul edilmesinden önce İslâmda sabit ve muntazam bir tarih mevcut değildi. Bundan dolayı yıllar ve özel günler, kendi içinde geçen mühim vak'alara, hâdiselere izafe edilerek tesbit olunurdu. Meselâ **"Âd kavminden"** veya **"Tufan"** dan önce, **"Fil vak'asından sonra"**, **"Kâbe'nin inşası sırasında"**, **"yahut onu takiben"** denilmek suretile önemli olaylara işaret edilirdi. Fahr-i Kâinat Efendimizin Velâdetleri de, önceleri **"Eshab-i Fil"** senesinde gösterilmişti.

Bunların bu suretle yazılması ve hatırlatılması zamanın ve günün tarihinin doğru olarak tayin edilmesine medar oluyordu.

Halk dilinde hâlâ kullanılan **"Nuh-i Nebi'den kalma"**, **"Cinevîz zamanından kalma"**, yahut **"Fî tarihde"** dediğimiz gibi...

Peygamber-i Ekberin en yakîni ve ilminin, esrarının tek varisi Cenab-ı İmam-ı Âli ile Hazret-i Ömer'in başkanlığında, Medine'de kurulan bir meclis, Hicret-i Nebeviyye'nin, İslâm Tarihinde **"Yılbaşı"** sayılmasına ittifakla karar vermişti. Bu münasebetle Fahr-i Kâinat Efendimize karşı Medine'de yapılan kutlama ve karşılama törenleri, İslâm dünyasına pek çok neş'eli bir bayram havası da getirmişti.

Yakın zamanlara kadar bu merasim, Tekkelerimizde her sene pek ihtişamlı bir surette aynen tekrar ve tanzîr edilirdi. Hakikaten görülmeye değer bir azamet ve hususiyeti vardı. Buna **"Nevbe Çıkarma"**, **"Nevbe Vurma"**, çalan ve okuyanlara da **"Nevbe Zen"** veya **"Eshab-i Nevbe"** denilirdi.

Nevbe, Nây - Ney, Kuddûm, Mazhar, Halîle, Def, Davul ve Nakkare gibi bugün bir kısmı unutulmuş eski sazlardan terettüp ederdi.

Bunları maharetle kullanan Eshab-i Nevbe de, meselâ Nay üfleyene **"Nâyî"** veya "Neyzen", Kuddûm vurana **"Kuddûmî"**, yahut **"Kuddûmzen"**, Mazhar çalana **"Mazharzen"**, elinde Halîle, saz topluluğunu idare eden usta Zâkir veya Zâkirbaşı'ya ki, bu zat, ekseriyetle musukişinas Şeyh Efendilerin kudemasından ve bu sahada şöhret yapmış bulunanların eskilerinden olurdu. Bu zata da, **"Halilezen"** tabir olunurdu. Saz topluluğunun şefi demekti. Nevbe, başından sonuna kadar onun idaresinde devam ederdi.

Nevbe kafilesine bazan semtin güzel sesli hafızları ve musikiseverlerinden de katılanlar, katılmak için sıraya girenler olurdu ve görülürdü. Bunun için de Nevbe'nin başındaki Halilezen Efendiden tabir-i mahsusu ile "Destur almak" (izin istemek) şarttı.

Gelecek Sayıda

Dergâhlarımızda evvelce yapılan "Nevbe çıkarma" merasiminin safhaları,

43 ncü ölüm yıldönümünde

LENİN'İN HUSUSİ HAYATI

Rusya'nın ilk kızıl diktatörü, bugünkü Bolşevik Devletin kurucusu olan Vladimir İliiç Lenin'in hususî hayatı ve ölümü, Batı'daki büyük halk yığınları için daima kalın bir esrar perdesiyle örtülü olarak kalmıştır. İki yazılık bu seride GERARD WALTER, kızıl liderin hususî hayatının bilinmiyen taraflarını, son günlerini ve kendisinin yerine geçen Stalin ile olan münasebetlerini çok ilgi çeken bir üslûpla anlatmaktadır.

23 Nisan 1920 günü Moskova'da Lenin'in ellinci yaş gününü kutlamak için büyük bir tören tertiplenmişti. Bu vesile ile nutuklar çekildi tabiî... Lenin ancak törenin sonuna doğru ortaya çıktı. Hakkında verilen bu uzun nutukları dinlemeğe pek niyeti yoktu. Nitekim kendisi de kısa bir konuşma yaptı.

Bu olayı şânına lâyik bir şekilde kutlamak için, birçok kurumlar Lenin'in bir büstüne sahip olmak sevdasına düştüler. Lunaçarski'nin arkadaşı olan Altman adında bir heykeltraş, bu işi üzerine almağı kabul etti. Şimdi iş, Lenin'i buna razı etmeğe kalmıştı. Asıl güç olanı da bu idi. Lenin ressam ya da heykelci, kimsenin önünde poz vermeğe razı olmuş değildi çünkü.

Sonunda Lunaçarski işin çaresini buldu :

"— Oturup da saatlerce poz verecek değilsin," dedi. *"Sen yalnız izin ver, Altman günde iki üç defa yarımşar saat odanda çalışsın. İş de sen farkına varmadan bitiverir."*

Nihayet Lenin "evet" dedi.

LENİN ÜÇÜNCÜ KAPIDAN İÇERİYE GİRİYOR

İki gün sonra Altman Kremlin'e geldi, Lenin'in çalışma odasında "tezgâhını" kurdu. Saat sabahın dokuzu idi ama "patron" henüz görünürlerde yoktu.

Altman çevresine bakındı. Oda genişti, tavanı yüksekti. İki büyük pencereden içeriye bol bol ışık giriyordu. Duvarlarda kitap rafları vardı. Güneş, ciltlerin yaldızları üzerinde ışıltılar yaratıyordu.

Duvarlarda tablolar yoktu ama hemen her yere büyük büyük haritalar asılmıştı. Yalnız bir kanapenin üzerinde Karl Marks'ın bir portresi vardı. Odanın ortasında büyük bir masa, onun ardında da hasır bir koltuk duruyordu: Lenin'in koltuğu. Masanın çevresinde de

misafirler için çok rahat, meşin kaplı koltuklar vardı.

Oda üç kapılıydı: Birinden Altman içeriye girmişti. İkincisi aralık duruyor, bu aralıktan bir telefon santrali ile harıl harıl fişleri sokup çıkaran santral kız görünüyordu. Fakat üçüncü kapı kapalıydı. Tam o esnada anahtarın kilitte çıkardığı sert gürültü duyuldu, kapı açıldı ve Lenin içeriye girdi.

"LUNAÇARSKİ'NİN BİR BAŞKA PALAVRASI..."

Hızlı adımlarla masasına doğru ilerlerken heykeltraşa kısaca :

"— Günaydın, yoldaş," dedi, sonra çekmeden üzerinde notlar yazılı bir takım küçük kâğıtlar çıkardı, başını önüne eğip çevresinde olan bitenlere aldırmaksızın harıl harıl bir şeyler yazmağa başladı. O sıralarda *"topyekûn ihtilâlin komünizmi daha beşikteyken öldüreceğini"* anlatan bir kitap yazıyordu. Kendisinin ancak çok önemli hallerde rahatsız edilebileceği herkese tembih edilmişti. Lenin öğleden sonra saat dörde kadar durmadan çalıştıktan sonra hiç bir şey söylemeden çıkıp gitti.

Ertesi gün aynı şey yeniden başladı. Lenin önündeki kâğıtlara harıl harıl birşeyler yazıyor, Altman da önündeki lüleci çamurunu yoğuruyordu. Bir ara Lenin ondan yana baktı. *"—Burun pek benzememiş,"* dedi. Aralarında şöyle bir konuşma geçti :

"— Daha işin başındayız. Sadece bir taslak yapıyorum. Bundan da yüz çizgileri iyice belli olmaz."

Lenin hayret etmiş göründü : "İyi ama, Lunaçarski bana günde yarım saatten iki üç günde biter bu iş, demişti," dedi.

Altman: *"— Ben katiyen böyle şey söylemedim,"* diye cevap verince Lenin:

"— Bu da bizim Lunaçarski yoldaşın bir başka palavrası," dedi, yine yazısını yazmağa devam etti.

LENİN BİR TÜRLÜ POZ VERMEK İSTEMİYOR

Fakat iş yavaş ilerliyordu. Lenin ya yazı yazarken başını çok aşağıya doğru eğiyor; ya da telefonla konuşurken fazla yukarıya kaldırıyordu. Birinci durumda saçsız kafatası, ikinci durumda ise sakallı çenesi görülmekteydi. Altman Lenin poz versin istedi ama o *"— Böylesi tabiî olmaz,"* diyerek razı olmadı. Yalnız arasıra heykeltraşdan yana bakarak odada dolaşmayı kabul etti.

Bolşeviklerin büyük bayramı olan 1 Mayıs günü Altman yine çalışmağa gelmişti. Ortalıkta kimseler yoktu. Lenin de gelmemişti. Saat öğleyi geçmişti ki çıka-geldi, çok telâşlıydı, gülümsüyordu, yakasının iliğinde kırmızı bir kurdele vardı. Kremlin'in avlusunda yapılan büyük çalışma gösterisine o da katılmıştı. Keyfi yerindeydi. Altman'ın böyle bayram günü çalıştığını görünce pek şaştı.

Ertesi gün yine masasının başına geçip oturdu. Yine not kâğıtları ile uğraşmağa, telefonlara cevap yetiştirme ğe başladı. Kitabını bitirince de daha yanına varılır bir hal aldı. Artık boyuna misafir kabul ediyordu.

Lenin'in baş sekreteri Bn. Fotyeva ordan oraya koşuyor, fazla sıkıcı misafirleri büyük bir ustalıkla atlatmanın yolunu buluyordu.

LENİN KÖYLÜLERE ÇOK İLGİ GÖSTERİYOR

Daha sabahın sekizinde bekleme salonu ziyaretçilerle dolmağa başlıyordu. Fotyeva herbirinin ne istediğini özet olarak kısa bir rapor halinde yazıp hazırlıyor, Lenin de bunlar hakkındaki kararı neyse bildiriyordu. Fakat çoğu zaman bu kadarla yetinmiyor, bekleme salonuna geçip ziyaretçiyle konuşmağa başlıyordu. Gelenlerin çoğu Sovyet idare mekanizmasının ağır işleyişinden ve kırtasiyeciliğinden sızlanmaktaydılar. Lenin de bunu duyunca dehşetli kızıyordu. O zaman telefonlar hemen işleme ğe başlıyor, ilgili daireler bir güzel azarlanıyordu.

Şikâyetçiler bunu duyunca pek seviniyorlar; teşekkürler ederek sevinçli sevinçli çıkıp gidiyorlardı. Rusya'nın her yanından ziyaretçiler gelmekteydi. Heybelerinin içinden çıkardıkları dilekçeler, mazbatalar hep *"Çok sevgili babamız, velinimetimiz ve koruyucumuz, Vladimir İliiç Lenin,"* diye başlıyordu.

Köylülere özel bir nezaket ve ilgi gösterilmekteydi. Sekreterlerden Bn. Rud-

Lenin, eşi Nadejda Krupskaya ile birlikte. (Resim 1922 de çekilmiştir.)

neva bu konuda şunları anlatıyor :

"Bir gün sırtlarında koyun postundan gocuklarıyla on onbeş kadar sakallı köylü geldi. Lenin'in yanında misafir olduğundan köylülerin biraz beklemeleri gerekti. Ayakta durdular, heyecanlıydılar, boyuna oldukları yerde kımıldanıyorlar, kasketlerini bir ellerinden öbürüne alıyorlardı. Nihayet kendilerine: "Buyurun içeriye," *denildi: En yaşlısı en önde ilerledi. İçlerinden birkaçı haç işareti yaptı."*

PETROGRAD HEYETİNİN YEDİĞİ HAŞLAMA

"Biraz sonra Troçki'nin bir mektubunu vermek için içeriye girdiğimde, Lenin'in onlarla birlikte kahkahalarla gülüp konuştuğunu gördüm."

Fakat bütün ziyaretçiler böyle içten şekilde karşılanmıyorlardı. Nitekim Petrograd Sovyeti tarafından gönderilen bir heyet için de durum böyle olmuştu. Heyet üyelerinden Naumov adlı bir işçi, Lenin'e yaptıkları bu ziyareti şöyle anlatıyor :

"— Şimdi ne kadar olduğunu hatırlamıyorum ama : "Bize şu kadar para lâzım", *dedik. Epiy de yüklü bir para istiyorduk ha..."*

Lenin: *"— Neden bu kadar lâzım? Bir şartname, bir tasarı filân hazırladınız mı?"* diye sordu.

Kimsenin aklına böyle şey gelmediği için, hiçbirimizin sesi çıkmadı. Ama sonuna kadar dayanmak gerekiyordu. Kendisine ihtiyaçlarımızı, sıkıntılarımızı anlattık. Sözümüzü kesmeden bizi dinledi. Bıyık altından da alaycı alaycı gülüyordu. Sonunda köpürdü :

"— Para istiyorsunuz, fakat niçin istediğinizi bilmiyorsunuz, kaç paraya ihtiyacınız olduğunun farkında değilsiniz. Bir muhasebeci tutsaydınız bari," diye bize çıkıştı.

Biz ses çıkarmadık. O ise bizi azarlamağa devam etti. Ne câhilliğimizi bıraktı, ne aptallığımızı. Öyle ki, hepimiz utançtan yerin dibine geçtik. Nihayet sustu. Sonra: *"— Hadi, cevap versenize,"* dedi.

Tobov yoldaş : *"— Haklısınız Lenin yoldaş"*, dedi.

Bunun üzerine Lenin birkaç şey daha sordu, sonunda istediğimiz parayı verdi."

Lenin Kremlin'de de, vaktiyle iktidara geldiği sırada Smolny'de sürmekte olduğu hayatı sürüyordu. Tıpkı ordaki gibi, kendi özel ikametgâhı da çalıştığı daire ile aynı binadaydı. Yalnız burası daha büyük, daha muntazamdı.

Lenin ailesi dört oda ile bir mutfaktan meydana gelme bir dairede oturuyordu. Odanın birinde Lenin, birinde karısı Krupskaya, birinde de küçük kızkardeşi Maria yatıyordu. Bir de yemek odası vardı ama genel olarak yemekler mutfakta yeniyordu. Kremlin'in daire müdürü Lenin'in emrine bir de hizmetçi kadın vermişti. Bu yaşlı kadın da aile efradıyla birliktę sofraya oturuyordu.

Evin idaresiyle Maria uğraşıyordu. Lenin dört kişilik bir ailenin reisi olarak Kremlin sarayının kooperatifine yazılmış, böylelikle hem kendisi, hem kızkardeşi ve hizmetçisi için *"vesika"*lar almıştı.

LENİN'İN AYLIĞI VE ÇALIŞMA TARZI

Lenin Halk Komiserleri Kurulu Başkanı sıfatiyle ayda beş yüz ruble alıyordu. Bütün Halk Komiserleriyle partinin sorumlu idarecileri de aynı parayı almaktaydılar.

1918 de Rus parasının değerinin düştüğünü gören Komiserler Kurulu İdarî İşler Sekreteri, Lenin'in aylığını kendiliğinden sekiz yüz rubleye çıkarınca Lenin'in imzasını taşıyan yazılı bir tekdir aldı, hem de resmî kanaldan...

Oysa birkaç gün önce Lenin *"değerli bir teknisyen"* saydığı yeni Maliye Komiseri Gukovski'nin aylığını iki bin rubleye çıkarmıştı.

Lenin'in şahsî hiçbir ihtiyacı yoktu. Az yemek yiyor, sofraya konan yemeğin ne olduğuna aldırmıyordu bile. Yemeğini öğleden sonra tam saat dörtte yiyor, geceliyin de tereyağlı kara ekmekle beraber çay içiyordu.

Yine tam saat altıda Komiserler Kurulunun oturumunu açıyordu. Oturumu açmadan beş dakika önce odasından telefon edip: *"Herkes geldi mi?"* diye soruyor; konseyin on beş üyesinden yalnız dört - beşinin geldiği kendisine söylenince avaz avaz bağırıyordu .

Oturum açılınca elinde saat, geç gelenlere ters ters bakıyordu. Bir yandan konuşmaları idare ederken öbür yandan küçük pusulalar yazıp iş arkadaşları ile muhabere ediyordu. Bu pusulalar elden ele dolaşıp nihayet masanın öbür başındaki sahibini buluyordu.

SABAHLARA KADAR ÇALIŞTIĞI OLURDU

Yine çalışırken Lenin sekreterlere emirler veriyor; kitaplar, dergiler, gazetelerden kesilmiş yazılar okuyor; fakat konuşmakta olan bir hatibin sözlerini katiyen kaçırmıyor; arasıra iğneli bir iki sözle onun konuşmasını kestiği oluyordu.

Oturum çoğu zaman gece geç vakit sona eriyor, o zaman da Lenin kendi özel dairesine çekiliyordu.

Fakat kimi zaman tekrar çalışma odasına dönüp şafak sökünceye kadar çalıştığı da oluyordu. Her dört saatte bir nöbet değiştiren telefoncu kızlar telefona göz - kulak oluyorlardı. Telefoncu kızlardan biri o anlardaki intıbalarını şöyle anlatıyor :

"Sabahın saat ikisiydi. Her yanda bir ölüm sessizliği vardı. "Lenin yoldaş yorgun epiydir uykuya dalmış olmalı," diye düşünüyordum. Tam o sırada telefon çaldı. Hemen odasına koştum. Sakin fakat yorgun bir sesle :

"— Bir motosikletli çağırın. Bu paketi hemen götürüp alacak olanın kendi eline versin," *dedi.*

Biraz sonra yine telefon çaldı : "Hadi siz gidip yatın yoldaş," *dedi.*

"HASTA OLMANIN SIRASI DEĞİL!"

Ertesi gün Lenin yoldaşın kendini iyi hissetmediğini duyduk. Telefoncuların kantinine yemeğe giderken kendisine :

"— Hasta mısınız?" *diye sorduk.*

"— Hasta olmanın sırası değil, *"diye cevap verdi."*

Pazar, Lenin için tam bir dinlenme günü idi. Genel olarak cumartesi akşamı Kremlin'den ayrılıp Moskova dolaylarında bir köye gidiyor, geceyi köylülerin evlerinde geçiriyordu. Hava güzelse pardesüsünü çıkarıp bir ot yığını üzerinde yatıyor, açık havada uyuyordu.

Sabah uyanınca gidip çeşmede yüzüzünü yıkıyor, sonra bir tüfek alıp şoförü ile birlikte kırlarda, korularda dolaşmağa başlıyordu. Hiç bir zaman usta bir avcı olamamıştı ama avladığı şeye önem verdiği de yoktu. Onun asıl hoşuna giden, hareket halinde olabilmekti.

Tiyatroya pek seyrek gidiyordu. Ak-

tör ve rejisör Stanislavski'yi pek beğenir, arasıra onun piyeslerini görmeğe giderdi. Evine pek az kimse misafir gelirdi. Bunlar da çok sıkı - fıkı olduğu kimselerdi. Politikacılardan gittikçe uzaklaşmış; daha çok mühendisler, tarımcılarla düşer kalkar olmuştu.

LENİN YORGUN DÜŞMEĞE BAŞLIYOR

Bir gün tanınmış bir virtüozun Moskova'ya uğrayışından faydalanan "İaşe İşleri Diktatörü" Tsurupa kendi evinde müzikli bir suare düzenlemiş, buna Lenin'i de çağırmıştı. Piyanist "Appasionata" yı çalmış, Lenin de bir koltuğa gömülüp dalgın bakışlarla onu dinlemişti.

Ölümle hastalık, Lenin'in yakınlarını birbiri ardısıra alıp alıp götürüyordu. İş arkadaşlarından birinde hastalık ya da sadece yorgunluk belirtileri gördü mü, Lenin ona zorla izin veriyor, sevgi dolu bir aksilikle :

"— Git de dinlen biraz bakalım," diyordu. *"Senin sağlığın Devlet malıdır. Devlete karşı ondan sorumlusun, onu har vurup harman savurmağa hakkın yok."*

Fakat birisi çıkıp:*"— iyi ama, siz de sağlığınızı har vurup harman savuruyorsunuz,"* diyecek oldu mu kızıyor, hemen cecik lâfı değiştiriveriyordu.

Bununla beraber gücünün, kuvvetinin azaldığını görerek üzülmekte idi. 1918 yazında vücutçe çok yorgun düşmüştü. Her zaman olduğu gibi hastalığını neşeli görünerek gizlemeğe çalışıyordu..

Temmuzda Lenin'in keyifli keyifli güldüğünü gören bir yakını buna bakıp onun gücünün, kuvvetinin çok yerinde olduğuna hükmetmişti. Fakat karısı Krupskaya böyle düşünmemekteydi.

LENİN İLK DEFA "HASTAYIM" DİYOR

Krupskaya hatıralarında şöyle diyor: *"1918 yılının yazı özellikle çetin geçti. Lenin artık yazı yazmaz, geceleri uyumaz olmuştu. Ağustosta bir resmini çekmişlerdi, çok ağır bir hastalıktan yeni kalkmış gibi bir hali vardı."*

Eskiden Krupskaya kocasıyla birlikte oradan oraya giderken Lenin'in halsizliklerini kendi başına farkederdi. Fakat

Lenin'in Gorki'deki evi
(Bugün müze haline getirilmiştir.)

şimdi, akşam olunca Lenin'in benzinin solgun, gözlerinin altının mosmor, halinin tavrının yorgun olduğu kimsenin gözünden kaçmıyordu. Ancak, kalabalık arasında olduğu zaman Lenin kendini zorluyor, karşısındakilerde sarsılmaz bir kudrete sahip olduğu inancını uyandırıyordu.

Lenin ilk defa 30 Aralık 1920 günü Sovyet Kongresinin bolşevik grupu toplantısında hasta olduğunu alenen söyledi. Faaliyet raporu okunup söz alanlar da konuştuktan sonra, Lenin'in sonuncu olarak konuşması ve tartışmaların bir çeşit icmalini yapması kararlaştırılmıştı. Fakat kendisini o kadar fena hissetmekteydi ki faaliyet raporunun dahi okunmasını beklemeden, ilk olarak söz almak istedi:

"— Çok hastayım, başka türlü yapamıyacağım," diye de dinliyicilerden özür diledi.

İki gün sonra kalkıp Gorki'ye gitti.

Çeviren : S. Tiryakioğlu

Gelecek sayıda

Lenin'in hastalığı ve ölümü

MAYANIN ÖZÜ!

Sizlere bu sahifede, yâni, TARİH' in POLİTİKA'yı nasıl peşine takıp sürüklediğinin yeni bir misalini vermek için KIBRIS MESELESİ denilen bilmeceleştirilmiş malûmun tortusunu bekledim. Bu tortu'da, nescini ısrarla muhafaza eden MAYA'nın ÖZ'ü saklı : Yol, yönünü değiştirmeden gayesine doğru uzanıp gidiyor. Karşılaşan kuvvetler arasında hiç biri, ezelî ve ebedî boğuşmadaki safları terketmek niyetinde de değil...

Perdenin arkasındaki dekor şudur: Türkler, Anadolu'ya, 1071 Malazgirt savaşı ile harb sahasında değerlenen zaferle yerleştiler denir: Hayır!.. Bu, sebebsiz ve hatta aşırı tevazuu temsil eden mahviyet nişânesidir. Türkler, 1922 de son müstevlî sürülerini de denize döken zaferle Anadolunun bağrındaki bekalarını perçinlediler denir. Hayır!.. Bu HAYIR'ı, şu son zaferin Başkumandanı söylemiş ve Akadları, Sümerleri, Eti'leri insanlığın beşiğinden Batı'ya doğru akan sellerin içinde kendi miletini aramış, bulmuştur. Bu akış, fetihler devrini temsil ettiği müddetçe sağlam temellere dayalı sanılmış, fakat yaşadığı çağın ölçülerini kaybettiği zamanın ceremesini de ağır ödemiştir: Slavlık, kendisini cismanî devlet yaptıran Ortodoks kilisesini de safına alarak sahte bir verâsetle Grek Medeniyetinin vârisi olduğu yalanını, Türklüğe ve Müslümanlığa karşı kinle dolu Salib'i de safına aldığı zaman, Etniki - Eterya, sadece Yunan istiklâlini savunan hareket olmakla kalmamış, Osmanlı Türklerini Avrupa topraklarından sürüp atan Haçlı Seferinin fikriyatçısı oluvermiştir. Girit'i ancak böylece kaybetmişizdir. Düşününüz bir kere: 1897 Osmanlı - Moskof savaşında Ordularımız Yunanistanı perişan ediyor, Atina yolu önümüzde açık... Mustafa Kemal nasıl Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz yerine Ordular ilk hedefiniz Selânik dese, doğduğu diyârın Beyaz Kulesinde Türk sancağının dalgalanacağı, fakat daha sonrasının ne pürüzlü dertler çıkaracağını bilen insan olarak hissini şöyle itip mantığını hâkim kılmışsa, 1876 dan 1897'ye kadar yirmi bir yıl, Hasta Adam'ın makam sahibi Sultan Abdülhamid de, Gazi Ethem Paşaya : "— Yürü Atinaya..." dese Ordu Termopil'i aşacak amma ya sonrası? Sonrası var bunun... Nitekim zaferle çıktığımız bu savaş sonunda kalktık, NARDA'yı Yunanistan'a verdik!.. Girit te bu zaferin sonunda mağlûba, amorti hâlinde hediye edildi!.. Çünkü neticeleri elde etmiş gözükmek başka, ona sahib olmak başkadır!.. LOZAN'ın Dumlupınar'ın gerçek bedeli olduğunu kim iddia edebilir? Böyle diyenler, Lozan' ın getirdiği müsbet neticeleri yokedecek kadar hissî ve eyyam düşünceleri peşinde olanlardır: Bırakınız Lozan'da ağzımıza almadığımız ve üstelik akibetini tasdik ettiğimiz Kıbrısı, biz, Batı Trakyadaki nüfusun yüzde 67 sinin Türk olduğunu Amerikan Harburd Heyetinin raporuyla bilirken, kırk yıl sonra, bu yüzde 67'nin 17'ye ineceğini bilmeden nasıl o masaya MURAHHAS diye oturduk?

Kıbrıs'da ENOSİS'i reddediyoruz: Bir red, aksi hâdisenin cereyan ettiği ve mevcud olduğu mevzularda olur. Kıbrıs'da Enosis kaç yıldır fiilen gerçekleşmiştir bunu biliyor muyuz ? Bir toprak parçasının bir devlete ait olduğunu isbat eden kaç tecelli ve belge varsa, bunları sıralayın da, 1955 de Kıbrıs'ın fiilen Yunanistan'ın malı olup olmadığını bunların ışığı altında tetkik edin, sonra da gençleri sokağa dökün !

Müşahit

Bir yabancı tarihçinin ibretli tesbitleriyle

Muhteşem Osmanlı Veziri

Yazan : Cemal KUTAY

Ogier Chiselin von Rusbeck.

(Tarihimizin en haşmetli bir devrini usta tesbitleri ve ibretli müşahedeleri içinde bulduğumuz yabancı tarihçi.)

Tarihimizin en acı hakikatlerinden birisi, haşmet devrimizde bile, iç hayatımızı olduğu kadar devlet varlığını ve şahsiyetlerimizi yabancı kalemlerden öğrenmiş olmamızdır. Rahmetli Abdurrahman Şeref Bey üstadımız bu boşluğu derinden duyar ve anlatır :

"— Eğer Bursalı Tahir Beyefendi gibi bir terceme-i hâl (biographie) **ve kitâbiyat** (billiographie) **âlimimiz de bulunmasa idi, ne Osmanlı ricâlini, ne Osmanlı müelliflerini tanımıyacak idik. Devlet ricâlinin şahsiyet ve hayat-ı resmiye ve hususiyesi ise bizim için meçhul ve yegâne menbalarımız, ecnebî müverrihlerdir. Bunlar da, şevket ve satvet devrinde kolaylıkla ülkemize giremedikleri için birçok ahvâl hâlâ meçhulümüz bulunuyor. Sultan Reşad merhumun saltanat iptidasında, Tarih-i Osmanî Cemiyeti namına Topkapı sarayının mahzenlerinde yaptığımız tetkikat sırasında öyle pejmürdeleşmiş evrak-ı mühimmeye rastladım ki, gözlerimden yaşlar boşandı. Bunların içinde neler yoktu!.. Rastgele bir tomarını aldım. Sadrazam kehle-i ikbâl Rüstem Paşanın, şehzade Mustafa vak'ası elimesine ait Padişah Sultan Süleymana yazdığı arz tezkereleri ile Hünkâr'ın beyaz üzerine hatt-ı hümâyunları manzurum oldu."**

İşte, Abdurrahman Şeref Beyin, ancak yabancı kaynaklardan öğrendiğimizi elemle kaydettiği ve misal olarak gösterdiği bu Rüstem Paşanın hayatını, yine yabancı bir tarihçinin, Kanunî'nin Sarayından Habsburg Hanedanını, o zamanki adı ile Mukaddes Roma Cermen İmparatorluğunu temsil eden ünlü müverrih Ogier Chiselin von Busbeck'in tesbitleri içinde göreceğiz: Kanunî devri, ihtiras içinde yüzen başlar arasında, göv delerinden ayrılmamış olanların yükseldiği, fakat bu yükselişin haşmet ve kudretle baş döndürdüğü devirdir. Bir insana beddua etmek için **"— Meğer ki Sultan Selim'e vazir ola..."** temennisine göre, Kanunî zamanının kanlı geçit resmi daha korkunç dehşetle bakar : Bahtsız şehzâdeler Mustafa ve Bayazıt'tan gayrı, kederinden ölen şehzade Cihangir, adı MAKBÛL iken bir gecede MAKTUL olan Damad İbrahim Paşa ve zincir halinde uzanan yağlı kemendler... Bu Rüstem Paşa, ihtiras denizinde canının yelkenini yatağında son nefesini verinciye kadar söndürmemiş sayılı kişilerdendir

ve karıştığı entrikalara rağmen ON BEŞ YIL vezir-i âzamlık yapabilmiş olmanın istisnalığına sahiptir.

O'nun hayatını, Alman tarihçisinden dinlemek belki acıdır amma, çağına erişebilmiş olan kalem sahibleri birer TARİHÇİ değillerdi, devletten maaş alan VAK'ANÜVİS **(olan bitenin kâtip efendi sadakatiyle ve resmî kudret ne isterse o şekilde yazan kişi)** lerdi. Gerçek ise bambaşkaydı. Çünkü Bayazıttan sonra Osmanlı tahtını istilâ eden devşirme çocukları, devşirme ocağı olan Yeniçerilerle elele vererek, İstanbul sarayından ANADOLULUK varlığını silmiye çalıştılar ve neticede imparatorluğun başını yiyen asıl dertlerden birisi oldular...

BİR HIRVAT DEVŞİRMESİ

Rüstem Paşanın hangi tarihte doğduğunu bilmiyoruz. Ölüm tarihi 1560 dır. Peçevî İbrahim Efendiye göre öldüğü zaman yetmiş beş yaşında idi. Selânikî ise, son evlenmesinin kendisine uğur getirmediğini kaydeder ve altmış sekiz yaşında iken on beş yaşında bir Macar Prensesi ile yaşadığı hayatın, zevcesi ve Kanunî ile Hurrem Sultanın kızı Mihrimâh Sultanın hatırasına hürmetsizlik sayıldığını anlatır. Ne kadar gariptir ki, ikbal devrinde paşanın böylesine hususiyetleri üzerinde duran vak'anüvislerimiz aslını araştırmak ihtiyacını duymamışlardır !

Aslı Hırvat idi. Bosna - Herseğin Trebin şehrinden bir kunduracının oğludur. Devşirme olarak alınmış, Saraya getirilmiş, Enderunda yetiştirilmiş ve Silâhtarlık, Ak Ağalığı kovuşlarında bulunmuş, zekâsı ve bilgisi ile dikkati çekmiş, çok kısa zamanda yükselmiş, VEZİR rütbesiyle Diyarbakıra vali olarak gönderilmişti. Burada isyanları şiddetli hareketleri ile bastırdı. İran sınırında çıkan iğtişaşlar üzerine hududa gönderildi, buradaki başarısı üzerine de Anadolu Beylerbeyi oldu. Şiir ve musikiye de meraklı vardı. Osmanlı Sarayında o tarihte asıl nüfuzun Hurrem Sultan elinde olduğunu bildiğinden, kendisine çok değerli hediyeler, bu arada bugün Topkapı müzesi mücevherât dairesinin nâdide kıymetlerinden sim üzerine altın ve inci işlemeli tuvalet takımları takdim etti. Bunlardan her birisini, ayrı bir câriye öylesine getiriyordu ki, hepsi bir araya gelince âdeta canlı ve hareket halinde defile manzarası teşkil ediyordu. Yaşlı Kanunî, çok sevdiği ve uğruna arslan gibi iki değerli şehzadesini fedâ ettiği Rus kızı Roksalan (HURREM) in himayesini kazanan Rüstem'i ANADOLU BEYLERBEYİ yaptı.

MİHRİMÂH İLE EVLENMESİ

Rüstem Paşanın ikbâlini, servet ve sâmanının Busbek'in kaleminde nasıl Viyana Haşmetlûsu ile kıyaslandığını dinliyebiliriz :

"— Son günlerde Sarayı ve Devlet ricâlini en çok meşgul eden hadise, Anadolu Beylerbeyi olan Rüstem Paşanın Padişah-ı âlempenâhın kerimesi Mihrimâh Sultan ile evleneceği haberidir. Yakın zamana kadar kulakdan kulağa fısılda nan bu izdivaç artık dost meclislerinde söylenebiliyor. Bizim kapı kethudamız Fenerli Mavrokopulos da haberi tekrarladı ve bana en kıymetli hediyeleri şimdiden düşünmemi tavsiye etti. Çünkü bu Rüstem Paşa Sultanın kızını alırsa, yakında Sadrazam olabilir. Kendisi böyle bir mevkie vasıl olduktan sonra da kolay kolay oradan sukut etmez. Çünkü evlenecek olan Sultan, Hurrem Sultanın kızıdır. Bu Hurrem Sultan ise, Sarayı dolduran ve dünyanın dört tarafından gelmiş güzel kızlar arasında Padişahın firâşına nail olabilmiş ve erkek ve kız çocuk sahibi olarak Valide Sultanlık makamına çıkabilmiş, aslı Rus olan Sultandır. Babasının bir Rus Papazı olduğu ve Kırım Hanının Rusya içine yaptığı sefer sırasında ele geçirilerek güzelliği ve zekâsı sebebiyle Saraya takdim edildiği ve Padişahın nazarı dikkatini çekerek yükseldiği, hatta kendisi gibi esir olan erkek kardeşini arattırarak bir fırında çıraklık yaparken buldurduğu ve Yusuf adını verdirerek Enderunda yüce bir makama getirttiği söylenmektedir. Rüstem Paşanın aslı ise Hırvattır. O dahi devşirmedir. Kendisinin zenginliği dillere destândır. Evlenme haberi tahakkuk edince Rüstem Paşanın istikbalde sahip olacağı makamın

Mihrimâh Sultan Sarayının yapılmış olduğu ve daha sonra İncili Köşk'ün inşa edildiği Topkapı Sarayı çevresi.

bizi tesiri altına alacağını düşünerek takdime lâyık hediyelerin süratle irsâlini Çasar Hazretlerine arza karar verdim".

Hatıraların daha alt kısmında şunları okuyoruz :

"— Rüstem Paşa ile Mihrimâh Sultanın evlenme merasimi kırk gün sürdü. Çasar Hazretleri bu kullarını mahcub etmemek âlicenablığı ile öyle kıymetli hediyeler gönderdiler ki, bunların dikkati ve takdiri celbettiğini öğrendim ve mesrûr oldum. Çünkü Rüstem Paşanın sadrazamlığı kat'î olarak görülüyor."

YENİ SADRAZAMIN ŞAHSİYETİ

Fakat Busbek'in tahminleri dört yıllık bekleme ile gerçekleşebilmiştir. Rüstem Paşa ilk defa 1544 de Sadrazam oluyor. Busbek bu müddet içinde bozulan Osmanlı - Alman münasebetlerini ıslâh edebilmek için memleketine gitmiş, gelmiş, hatta bu arada Reisül Küttâb Efendiyi kızdırarak Yedikule zindanına hapsedilmiş, fakat kurtulmuştur. İşte Rüstem Paşanın ilk sadareti bu tarihe rastlar.

Alman elçisi, yeni Sadrazamın huzuruna çıkışını, bu merasime artık alışmış olmasına rağmen heyecanla anlatır ve Rüstem Paşanın şahsiyetini şöyle çizer :

"— Yeni Sadrazamın çehresi çok güzel ve yakışıklı idi. Yaşı ellinin altında gösteriyordu. Halbuki yakınlarının söylediğine göre altmışına yakındı. Henüz aklanmamış kumral sakalı, mavi gözleri vardı. Parmağındaki iri pırlanta yüzüğü, o haşmet ve darâtı dillere destan İbrahim Paşada dahi yok idi.

Maiyetini kendisi Anadolu Beylerbeyi iken tertip etmiş ve makam-ı sadarete geleceğini evvelinden tâyin eylemişcesine beraberinde getirmiş idi. Padişah ile Hurrem Sultanın kerimelerine daim yakın bulunmaları için Topkapı Sarayının kurbunda yeni inşa edilen muazzam bir Saray, Valde Sultan tarafından damadına hediye edilmiştir. Rüstem Paşa bana betahsis iltifat eyledi ve haşmetlû Çasar Hazretleriyle dostluk perverde eylediğini ifade etti. Padişah-ı Cihan bu günlerde Şark'a bir sefer eylemek arzusunda olduğu için, Çasar Hazretleriyle münaza çıkarmamak niyetinde olduğu anlaşılıyor. Ben de bu vesile ile gemilerimizi huzursuz eden korsanlardan şikâyet eyledim. Rüstem Paşa bunlara müsaade edilmiyeceği yolunda vaadde bulundu. Kendisi halîm, selîm, vekar sahibi bir zat intibaını uyandır-

ÖTEKİLER...

Rüstem Paşa, Osmanlı vezirleri içinde zenginliğin örneklerinden birisi idi ve İmparatorluğumuzun her devrinde kendisine yaklaşanlar vardı : Tanzimat sonrasındaki iki vezir, Yusuf Kâmil Paşa ve Mustafa Fazıl Paşa sadece servetin değil, ikram ve sehânın da nümûnesi idiler.

Amma bunların yanında, meselâ bir Mehmet Emin Âli Paşa vardı ki, öldüğü zaman borçlarını Sultan Aziz ödedi. Konağı da alacaklılar için satıldı. Değişen servetler içinde değişmiyen şu idi : Osmanlı vezirlerinin devlet an'aneleri arasına girmiş debdebeli hayatı... Âli Paşa borçlu iken kendisine sadaret makamının yeniden tevcihi fermanını getiren Yaver Hüsnü Beye (daha sonra Paşa) beşyüz altın vermişti. Bu para, Hüsnü Beyin aldığı maaşın on senelik tutarını aşıyordu.

Meşrûtiyet devri içinde bir de Talât Paşa vardı ki, hiç bir külfetin ve yapmacığın elinin değmediği yerde, sadrazam olduğu günlerde dahi İttihad ve Terakki merkezine gelir, orada üzüm, peynir, ekmekle öğle yemeğini yerdi. Şehid edildiği gün üzerinden çıkan ufaklık paradan gayrı serveti olmadığını bilenler arasında hâlâ yaşıyanlar vardır.

Devlet adamının serveti, devletin tutumundan ilham alan bir ölçüdür: Bilhassa gelirlerin belirli olduğu devirde bu ölçünün kaybedilmesi, iffet ve fazilet kapılarını zorlar. Başka çâre bulamadığı zaman da tahsisat-ı mesture (örtülü ödenek) kaynaklarına göz çevirtir: Öyle ki ,masum insanlar bile sukutlarında bu tip ittihamların yükü altında ezilirler.

Şüphesiz ki en doğrusu Mevlânâ'yı hatırlamaktır: Ya göründüğün gibi ol, ya olduğun gibi görün...

★ ★ ★

maktadır. Etrafı üzerinde fevkalâde nâfizdir. O rütbe havf ve hürmet telkin eylemiştir ki, kendisinden sonra en mühim makam sahibi olan ve yaş itibariyle çok ilerideki Reisül Küttab Efendiye söz söyler iken âmiriyetini her ân hissettirir idi ve Reisül-Küttab Efendi dahi Vezir-i Âzamı başı önde kemal-i edeb ile dinler idi. Sözlerim bitince bir el işareti ile iktifa etti ve benim iki koluma giren Çavuşbaşılar başımı secdeye değin eğdirip huzuru sadrâzamîden ihraç eylediler. Bu rütbe havfe İbrahim Paşa zamanında dahi duçar olmamış idim."

İNSANLARIN TALİİ YÂR OLURSA

Alman tarihçisinin bilmediği ve Rüstem Paşa için asıl söylenmesi gereken bir başka hususiyet vardı ki, devrin şairlerine zârif nüktelere mevzu olmuştu...

Rüstem Paşa Diyarbakır Valisi iken Hurrem Sultan kendisini kızı Mihrimâh Sultanla evlendirmek kararını vermiş, hazırlığa başlamıştı. Rüstem Paşayı sevmiyenler, ortaya bir şayia çıkarmışlar, Paşanın cüzzam illetine müptelâ olduğunu söylemişlerdi. Bu haber Kanunî ile Hurrem Sultanı endişelendirmiş, Hekimbaşı Yahudi asıllı meşhur Yakub'u çağırmışlar ve bu sözün doğru olup olmadığının nasıl araştırılabileceğini sormuşlardı. Hekimbaşı şu cevabı vermişti :

"— Cüzzamlı kişide kehle (yâni bit) bulunmaz. Paşanın çamaşırları gizlice teftiş edilsin. Bit bulunduğu takdirde bu hastalığa musâb değüldür!"

Bunun üzerine Kanunî çok güvendiği hekimlerinden Mehmet Ağayı Diyarbakıra gizlice göndermiş, kıyafetini değiştiren Mehmet Ağa, İstanbuldan iç çamaşırlığı satan bezirgân olarak Paşanın sarayına girmiş, ölçü bahanesi ile Paşanın çamaşırlarını tetkik etmiş ve bir BİT bulmuştu!.. Bu müjde ile İstanbula dönünce başkaca mahzur kalmamış ve Padişahın sevgili kızı Mihrimâh Sultan, sabık Hırvat devşirmesi Rüstem Paşa ile evlenmişti. Devrin şairleri bu garip olduğu kadar ibretli hadise üzerine şu beyti söylediler :

Olıcak bir kişinin bahtı kavî, talii yâr,
Kehlesi dahi mahallinde ânın işe yarar!

MUHTEŞEM SERVET

Rüstem Paşa, birinci sadrazamlığında çok kalmadı: Şehzade Mustafa'nın hazin ölümüne sebeb olduğu iddiasıyla bir müddet sadrazamlıktan uzaklaştırıldı. Aslında kendisi, dedikoduların ardı kesilinciye kadar fedâ edilmişti. Nitekim 1554 de ikinci defa sadrazam oldu ve 1560 a, yâni ölünciye kadar bu makamda kaldı.

Öldüğü zaman terekesinin hesabı, bir Osmanlı vezirinin serveti hakkında ib-

rete değer hakikatleri ortaya koydu : 857 çiftliği vardı ki, bunlar içinde 400 bin atîk dönüm tutarında olanlar mevcuttu. Paşa, bir taraftan devlet hazinesini tıklım tıklım doldururken, bir taraftan da hususî hazinesini ferdlerin sahip olamıyacağı seviyeye yükseltmişti : Develeri, 197 kervan teşkil ediyordu. Cins atları için on bir hususî harası mevcuttu. Emlâkinden vakfettiklerinin tesbiti için on iki kâtibin altı ay çalıştığını Peçevî kaydeder. Nakid olarak bıraktığı paralar, dört yüz sandıkla Saray-ı Hümâyuna taşınmıştı. Altınların OKKA olarak değeri milyonları aşıyordu.

İşte bu haşmeti içinde o yüz yılda, hem esir Fransa Kralı Birinci Fransuvayı Şarlken'den kurtarıyor, hem de Fransaya Kapitülâsyon hakkı veriyorduk. Böylesine bir devlet ve dünya anlayışı içinde idik. Bu sebeble kehle-i ikbâl devşirme Rüstem Paşadan da hatıra olarak, talii yâr olan fâninin bedenindeki bit'in bile kendisine haşmet getireceği şair beyti ile servetinin yükü hatıra olarak kaldı. Fakat Fransız tarihleri, kendisini esaretten kurtarmış Osmanlı Hükümdarından ülkesi için Kapitülâsyonlar da koparabilmiş basiretli, ülkesini düşünmüş tâcidar olarak bahseder Birinci Fransuva'dan...

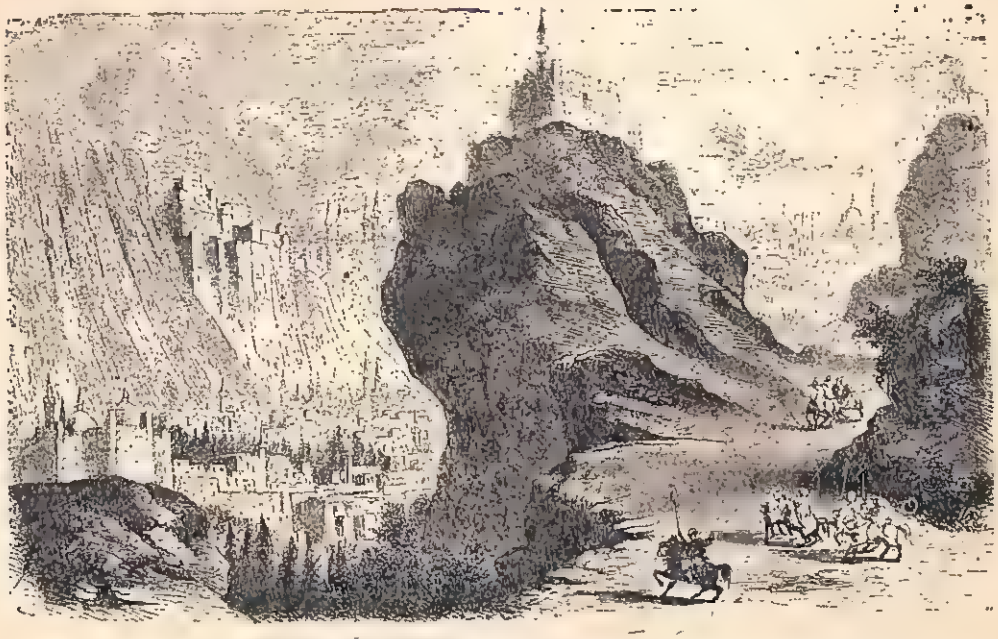

Doğu Anadolu Tarihinde birçok hadiselere sahne olan Doğu Bayazıd'dan bir görünüş.

Medeniyetler Beşiği

Doğu Anadolu'nun 3000 yıl öncesi

— 3 —

Yazan : Nazmi SEVGEN

Antiohos IV Epiphanes (M. Ö. 175 - 164), doğuda bir takım icraata girişmiş, Ermenistan kralı Zadirades'ı (Ermeniler buna Zarch derler) kendisine tabi olmaya zorlamış, ondan sonra Dicle üzerinde Charax adında bir şehir kurmuş, oradan Madya'ya giderek Ekbatan (Hemedâ)'da Yunan kolonisini tesis etmiş, orada fazla içki yüzünden ölmüştür (M. Ö. 164). Antiohos VII Sidetes (M. Ö. 139 - 129), tahta çıkınca ilk iş olarak iç kavgaları bertaraf ettikten sonra dış durumu düzeltmeye teşebbüs etmiş, Kudüs Prensi Hirkan ile sulh yapmış, Yahudileri itaat altına almıştır. Ondan sonra büyük tehlike teşkil eden Part'lara karşı sefer hazırlığına başlamış, 80 bin kişilik bir ordu ile Fırat'ı geçmiş, Part ordusunu mağlûp ederek Mezopotomya'yı işgal etmiştir (M. Ö. 130). Part kıralı Fraat II (M. Ö. 138 - 127), ilbaharda Mezopotamya'ya yürüyerek Antiohos Sidetes'in ordusunu mağlûp ve perişan etmiş, Antiohos bu savaşta ölmüştür (M. Ö. 129). Bunun neticesi olarak Mezopotamya kat'i surette Part'ların eline geçmiştir.

Part'lar, birinci kıralları Arsakes I ile M. Ö. 249'da Hazar denizinin doğu ve doğu güney bölgesinde Part devletini kurarak tarih sahnesine çıkmışlardı. İlk başkentleri Zadrakarta (Ester - Âbâd)

idi. Sonradan merkezlerini bugünkü İran'ın kuzey doğusundaki Hekatempylos (Dâmgaan)'a nakletmişlerdir. Bu devlet, M. Ö. 249'dan M. S. 226'ya kadar 475 yıl hükümran olmuştur .

PART'LAR VE SÂSÂNİLER DEVRİ

Part'lar, Selevkos'ların İran'da zayıf kalmalarından istifade ederek tedricen kuzey İran'ı, sonradan bütün İran'ı, doğu Anadolu'yu zaptetmişlerdir. Suriye'yi istilâları sırasında Suriye kıralı Filopator III (M. Ö. 95 - 88) onlara esir olmuştur. Bu sırada doğudaki Ermenistan (Artaksiad) kırallığı da Part'ların nüfuzuna girmiştir. Fakat Part'ların doğudaki ilk savlet ve muvaffakıyetleri uzun sürmemiştir. Nihayet Roma devlet adamı ve generali Pompeius, bütün Anadolu ve Suriye'ye hâkim olduktan sonra (M. Ö. 64) Part'larla mücadeleye girişmiş, kumandanlarından Efraytus'un Urfa civarında yaptığı savaş bir netice vermemiştir.

Roma imparatoru Traianus (98 - 117), Part'lara galebe ederek doğu Anadolu'yu bir eyâlet olarak Roma'ya bağlamış, fakat ölümünden sonra imparator Hadrianus (117 - 138), Fırat'ın doğusundaki araziyi Part'lara bırakmaya mecbur olmuştur. Gerek Part'lar, gerek Romalı'lar, bu bölgeyi ahali arasına nifak sokmakla idare ve ahali arasındaki münaferetten istifade ediyorlardı. Romalı'ların bütün saldırışlarına rağmen Part'lar, onları Toroslar'la Fırat ötesine geçirmemişlerdir. M. S. 226'da Part sülâlesinin yerine Sâsânî'ler geçmiştir.

Sâsânî'ler zaman zaman Anadolu'nun en büyük kısmını ele geçirmişler, fakat uzun müddet tutunamamışlardır. 609 yılında İstanbul önüne kadar gelmişler, Boğaz'ın Anadolu yakasına tutunmak istemişler, hatta 617'de Üsküdar'ı işgal etmişlerdir. 626'da tekrar buraya gelmişler ve bütün Anadolu'yu hâkimiyetlerine almışlardır. Bir müddet doğu Anadolu'da hükümran olmuşlardır. Sâsânî imparatoru Husrev Anûşîrvân (531 - 579), 541 yılında doğudaki Ermeni beylerini tedip etmiş, sonra Gürcistan'a yürümüş, Karadeniz kıyılarına kadar uzanmıştır. Sâsânî hükümdarları aralıksız Bizanslılar'la mücadele halinde bulunmuşlardır. 637 yılında Sâ'ad bin-i Ebî - Vakkas kumandasındaki Arap ordusuna karşı Kaadisîye savaşında mağlûp olmuşlardır. Beş yıl sonra vukubulan Nihâvend meydan savaşından sonra da muazzam Sâsânî imparatorluğu tarihe karışmıştır (642).

İSLÂM FÜTÜHATI

Artık İslâm fütühatı başlamıştır. Bilhassa Halife Ömer'in on yıl devam eden (634 - 644) hilâfeti zamanında Arap imparatorluğu kurulmuş, İslâm dini cihanşumûl bir mahiyet kesbetmiştir. Bizans'ın Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye, Mısır, Bingazi gibi eyâletleri fethedilmiş, bu savletler karşısında Bizans imparatoru Heraklius I (610 - 641)) aciz kalmıştır. Hazret-i Ömer zamanında, İran imparatorluğu da tarih sahnesinden silinmiş, doğu Anadolu, güney Kafkaslar'a kadar İslâm hâkimiyetine girmiştir.

Araplar'ın meşhur Mezopotamya fatihi İyaz b. Ganm, 639/640 yılında Ermenistan'ın güney batısına doğru ilk seferini yapmış ve Bitlis'e kadar gitmiştir. Doğu Anadolu'nun bu bölgesine karşı ikinci Arap taarruzu 642 yılında olmuştur. İkisi Habib b. Maslama, diğer ikisi Salman b. Rabi'a kumandasında olan dört İslâm ordusu Ermenistan'ın kuzey doğu mıntıkalarında ilerlemiş, fakat kuvvetli bir mukavemete uğradıkları için geri çekilmişlerdir. Bu havaliye karşı asıl büyük fetih hareketi, Hazret-i Osman'ın hilâfeti (644 - 656) zamanında 645/646 yılları sonuna doğru vaki olmuş tur. Suriye valisi Muâviye, Emir Habib b. Maslama'yı bu bölgenin fethine memur etmiştir. Bu zat, ilk olarak bir Bizans eyâlet merkezi olan Kalikala (Erzurum)'yi zabdettikten sonra, kendisini Fırat kenarlarında durdurmaya gelen büyük bir Bizans ordusunu hezimete uğratmıştır. Bundan sonra Van istikametinde yürümüş, Erciyes kalesi inkiyad etmiştir. Bunun üzerine Habib, İran Ermenileri'nin merkezi olan Divin üzerine yürüyerek muhasaradan sonra zabdetmiştir. İslâm metbûiyetini tanımak ve haraç vermek şartiyle Tiflis şehri ile bir ahıdnâme imzalanmıştır. O sırada Sel-

man b. Rabi'a da bir ordu ile Arran (Kur ve Aras nehirleri arasındaki bölge. Araplar zamanında Tiflis de Arran'a dahildi.) 'ı inkiyad altına almış ve bu hükümetin merkezi olan Barza'a'yı da fethetmiştir.

EMEVİLER DEVRİNDE DOĞU ANADOLUDA İSLÂM HAKİMİYETİ

Bu fetihlerden sonra İslâm imparatorluğu ile yerli Ermeni beyleri arasında uzun bir mücadele başlamış, Ermeni kaynaklarına göre Bizans imparatoru Konstantinus III (641), İslâm ordusunu mağlûp eden Theodoros Rištuni'yi Ermeni askerlerinin kumandanı olarak kabul etmiş, bunun üzerine bölge yeniden Bizans metbuiyetini tanımıştır. Araplarla Kostantinus III arasında imzalanan üç yıllık mütareke 653'de nihayet bulunca, yani Arap taarruzlarının başlaması beklenirken, tehlikeyi önlemek için Theodoros, kendi rizasiyle, memleketi onlara teslim etmiş ve Muâviye ile, Ermeniler için son derece müsait bir andlaşma yapmıştır. Aynı yıl imparator 100 bin kişilik bir ordu ile, doğu Anadolu'ya gelmiş, yerli reislerin pek çoğu onun tarafına geçmiştir. İmparator büyük zorluğa uğramadan bütün bölgeyi ve Gürcistan'ı yeniden hâkimiyeti altına almıştır. Fakat imparator, 654'de bölgeyi terkedince buraya bir İslâm ordusu girmiş, Van gölü kuzeyindeki memleketleri zabtetmiştir. Theodoros, İslâm kuvvetlerine yardım ederek Bizanslılar'ın koğulmasını temin etmiştir. Hizmetine karşılık, Muâviye, onu bu bölge ile Gürcistan ve Arran'ın prensi olarak tanımıştır. Bizanslılar'ın kaybedilen vilâyetleri geri almak için, Aaurianus kumandasında gönderdikleri ordunun hârekâtı, tamamiyle neticesiz kalmıştır. 655'de Araplar bölgeye tamamen hâkim oldukları için Kalikala (Erzurum) şehri de Araplar'ın eline geçmiştir. Fakat Araplar'ın bölgedeki hâkimiyetleri, emniyet altına alınmadığı için 657 yılında buralardan çekilmeye mecbur kalmışlardır. Muâviye ile Hazret-i Ali arasında ilk savaş çıkınca (657), Muâviye bu bölgede yerleşmiş olan ordusunu, Hazret-i Ali'ye karşı kullanmak için geri çekince, bölge tekrar Bizanslılar'ın eline geçmiştir.

661 yılında Muâviye, iktidarı ele aldıktan sonra bölge ahalisini yeniden İslâm metbuiyetini tanımaya ve haraç vermeye davet etmiş, Ermeni reisleri muhalefet edememişlerdir. Halife Abdülmalik (685 - 705)'e kadar memleketin idaresini Bagrat ve Mamikome hanedanı deruhde etmişlerdir. Ermeniler zamanında İslâm hâkimiyeti doğuda iyice kökleşememiştir.

İSYANLAR BAŞLIYOR

Abbasîler zamanında doğuda Arap valilerin hükmü ağır basıyor, bu sebeple de iğtişaş ve isyanlar eksik olmuyordu. En büyük ve tehlikeli ayaklanma mütevekkil I (847 - 861) zamanında olmuştur. Bu zat ünlü Türk kumandanlarından Koca - Boga'yi kuvvetli bir ordu ile tedibe göndermiş, asiler meğlûp olmuş, Koca - Boga, bütün reisleri, ileri gelenleri esir ederek götürmüştür. Mütevekkil, Bizanslılar'la harbetmek ve onlar tarafından hazırlanan yeni ayaklanmaları önlemek için, Ermeni askerlerine muhtaç oluncaya kadar, Ermenilere karşı hasmâne politikasından vaz geçmemiş, ondan sonra esir Ermeni reislerini serbest bırakmıştır.

826'da Ermenistan valisi bulunan meşhur İslâm mücahit ve kahramanı Ali B. Yahya El - Armani, Ermeniler'in isyanlarına mani olmak ve onların Bizanslılar'a karşı temayüllerini önlemek için, Halife Mû'tasım I (813 - 833) in emriyle, Ermeni hanedanları arasında en asil ve nüfuz sahibi olan ve aynı zamanda İslâmlara hâdim ve taraftar bulunan Bagrat sülâlesinden Simpat oğlu Aşot'u Ermeni reisleri üzerine emirül'ümera tayin ederek büyük merasimle hil'atlar giydirmiştir (826).

Ermeni krallığı çeşitli ve kısmen müstakil beylik ve kabilelerden mürekkepti. Hepsi birden halifenin himayesi altında bulunuyordu. Bunların bir yandan İran kuzeyinde ve Hoy'da oturan Müslüman emîrleri, diğer taraftan güneyde Musul, Diyarbakır ve Erzen Müslüman beyleriyle daimî münasebetleri vardı. Hoy ve Erzen emîrlerinin bunlardan kız alarak evlendikleri bilinmektedir. Aşot IV'in oğlu Derenik, emrinde bulunduğu Hoy emîri Ebu - Mansur'ın kızı Gülnar'ı se-

verek kendi mahvına sebep olmuştur. Erzen emîri Musa b. Zurrara ise Taraun prensi olup Ahlat'ta oturan Bagrat'ın kız kardeşi ile sevişmiş ve onu alarak Bitlis ve Kotum'a sahip olarak sınırlarını genişletmiştir. Sonradan Halife kuvvetlerine isyan etikleri için yukarıda kaydedildiği gibi İslâm ordusunun Türk kumandanlarından Koca - Boga'nın tedibine uğramışlardır.

TÜRK SOYUNDAN BİR ERMENİ BEYİ

Bagrat'a yardım için gelip sonra yardımdan vazgeçen beyler arasında Gurgen adında bir Ermeni beyi de vardı. Gurgen, Türk soyundan olup, Müslümanlığı kabul etmemiş beylerden idi. Memleketini Halife Ordularına çiğnetmek istememiştir. Koca - Boga'nın seferi sırasında Van ve havalisi çok tahribat görmüş, mukabele etmek istiyen beyler çok zayiat vermişlerdir. Bu esnada Gurgen evvelâ bugün Hakkâri'nin merkezi olan Çölemerik, sonra Sirink kalelerine çekilmiş, biraz sonra da Vaspurakan'ı (Hakkâri'ye kadar Van gölü doğu bölgesi) hakimiyeti altına almıştır. Koca - Boga'nın emriyle bölgeye güneyden gelmiş ailelerin bir kısmını Koca - Boga'nın dönüşünden sonra aşiretlerin yaptıkları katliamdan kurtarmıştır. Güneyden gelenler memur aileleridir. Bu itibarla anlıyoruz ki, Cizre ve Amadiye istikametinden gelen yollardan İslâm ordusu istifade etmiştir. Çünkü bu aileleri, büyük ve yorucu bir kavis çizerek diğer yollardan buraya getirmek bir hayli zor, hatta bölgedeki istikrarsızlık dolayisiyle imkânsızdır. Prens Gurgen, bütün bu hizmetlerine rağmen Halifeye yaranamamış, Müslümanlığa vaki daveti de kabul etmemiştir.

Gurgen, İslâmların tazyiki ile beylikten ıskat edilip hapise atılmıştır (890). Hapisten kurtulunca Ermeni beyi Derenikten öç almak için memleketine dönmüş, fakat tekrar onun eline düşmüştür. Bu sefer Hadamacır (eski Başkale) zindanına atılmış, fakat az sonra buranın beyi Aşot ve papazı Katolikos Zaharya'nın yardımlariyle kurtulmuştur. Yukarıda bahsedilen Aşot gibi Derenik de Halifenin verdiği otorite ile o derece serbestî elde etmişti ki, âdeta müstakil vaziyete geçmiş, kendisine eski Ermeni Kralları gibi "Krallar Kralı" ünvanını bile vermişti. Gurgen'i âsi diye Halife tevkif edecekti, fakat Gurgen daha evvel davranarak 400 zırhlı süvari ile Culamerg (Çölemerik) den kalkarak Tariuni (Van gölü batı bölgesi) ne yürümüştür. Bundan sonra Derenik ile anlaşmışlardır (826).

Bunu müteakip Gurgen, Anzvacık (Kotum ve Hizan) ve Arzan (eski Garzan) ı almıştır. Fakat Derenik ve babası Aşot, bu yeni zaptedilen yerleri geri almak istemişler, Gurgen'in elindeki Kangvar Kalesinin muhasarasında muvaffak olamayınca geri dönmüşler, bunun neticesi olarak Gurgen'i Anzvacık beyi olarak tanımışlardır. O da Aşot'a İslâmların elindeki Warag (Gevaş Dağı) ve Utmanik Dağının üzerinde çok sarp bir kalenin muhasarasında yardım etmiştir. Daha sonra Gurgen, Maks beyi Muşel ile döğüşerek onu öldürmüş, memleketini almıştır.

BİZANSLILAR'IN ERMENİLER'E ZULMÜ

Buraya kadar kaydedilen hadiseler, Vaspurakan, Bağdat gibi iki büyük hanedan arasındaki istirkap ve ihtirası göstermesi bakımından ehemmiyetlidir. Nihayet Vaspurakan hanedanından Kral Senekrim (1003 - 1027), Selçuklu istilâsından korkarak krallığını Bizans İmparatoru Basilius II (976 - 1025) ye terkederek Fırat kenarına kadar Sivas'ı almıştır. Bundan sonra Ermenistan'a karşı Bizans taarruzlarının arkası kesilmemiştir. Bizanslılar'ın Ermenistan'a girişleri, Ermeniler için felâketler doğurmuştur. Bizanslılar'ın burada yapmadıkları mezalim ve vahşet kalmamış, dinî müesseseler bile taarruza uğramıştır. Gregorien Ermeniler mezhep değiştirmeye zorlanmışlardır. Kral Senekrim in oğulları, 1080 de Sivas'ta Bizanslılar'ın elinde ölmüşlerdir.

Bizans İmparatoru İcannis (969 - 976) in zamanında Bizanslılar'ın Müslümanlar aleyhindeki taarruzları devam etmiş, Habur ve Dicle havzaları tahrip edilmiş, Van gölüne kadar istilâ genişletilmiştir. 993'de Malazgirt ve Erciş'i,

1030'da Urfa'yı, 1034'de Bargiri (Muradiye) yi almışlardır.

Selçuklu istilâsından evvel Türkler'in Anadolu'ya yaptıkları akınlar sırasında Çağrı Bey, Tuğrul Beyi Sır-Derya'da bırakarak Horasan'a inmiş, evvelce bu bölgeye gelen Türkmenler'le birleşerek Şeddatoğulları'nın hâkim bulundukları Azerbaycan'dan hareket ederek Van gölü havzasındaki Vaspurakan krallığına akınlar yapmış, nihayet Aras nehrini geçerek Nahcivan taraflarındaki Ermeniler'e ve Bizanslılar'a taarruzlarda bulunduktan sonra tekrar Maveraünnehir'e dönmüştür (1015 - 1020).

Yağmur Bey, Boğa Bey, Göktaş gibi Türkmen Beyleri uzun mücadelelerden sonra yine Azerbaycan'a kadar akınlar yapmışlar, Merâga'yı ve sair kasabaları yağma etmişler, o havalideki Kürt aşiretlerini dehşete verdikten sonra Van gölü bölgesinde gazalarda bulunmuşlardır (1038 - 1039). Bir müddet sonra Göktaş, Boğa ve Kızıl Beyler idaresindeki Türkmenler'in bir kısmı Kızıl Beyin vefatından sonra Azerbaycan'a gitmiş, bir kısmı da Rumiye'deki boylarla birleşerek Hakkâri'ye yürümüşler, Kürtler'le çarpışmışlar, Batman çayı vadisinde, Cizre'de, Meyâfarikin (Silvan, Âmid, Diyarbakır) ovalarında görünmüşlerdir (1042).

Gelecek sayıda

Ermeniler, Selçuklu'lar, Kara ve Akkoyunlu'lar, Safavî'ler, Osmanlı'lar.

Basın : 24956

iyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

Tarih — 326

Tarih Konuşuyor Mecmuasının yedinci cildine ait

FİHRİST

(A)

Abdülhamid'in (Sultan) ölümü. S. 3043 - 3046
Abdülhamid'in (Sultan) Dilimizin Sadeleşmesi Yolundaki Bir Teşebbüsü. S. 3515 - 3516.
Ahmet Vefik Paşa. S. 3120 - 3122
Aranan ve Bulunmıyan. S. 3063
Atatürk ve Türk Dünyasının Dili. S. 3328 - 3331
Atatürk Zaferinin Milli Emanete Geçişinin 30 ncu Yıldönümünde Hatıralar. S. 3152 - 3156
Âyân Meclisi. S. 3460 - 3464
Ayasofya'nın Tamirleri. S. 3293 - 3294.

(B)

Barbaros'un Hayatından Menkıbeler. S. 3261 - 3265
Biliniz, Yeter! S. 3503
Bir Adam, Bir Harp, Bir İmparatorluk ve 1001 Eser. S. 3504 - 3507
Bir Heyecanın Ümidi. S. 3239
Bir Mühür ve Üstündeki Dilek. S. 3327
Bir Sadrazam, Bir Jurnal ve Bir Mektup. S. 3124 - 3126
Birinci Dünya Harbinde Dört Denizcimizin Macerası : Batık Geminin Teknesinde 37 Saat. S. 3517 - 3521
Birinci Dünya Harbinde Çölden Hatıralar. S. 3452 - 3454, 3486 - 3490
Birinci Dünya Savaşından Çıkışımızın Hatıraları. S. 3398 - 3401
Bitlis Emiri Abdal Han. S. 3300 - 3303
Bizans Tarihinin İbretli Sahifeleri. S. 3084 - 3086
Büyük Adam. S. 3195

(C)

Candaroğulları, Türbeleri ve Vakfiyeleri. S. 3426
Cariyeler. S. 3113 - 3115
Cengiz Han. S. 3287 - 3292
Cermen - Slav Boğuşmasının Perde Arkası. S. 3205 - 3208
Cezayirli Gazi Hasan Paşa. S. 3450 - 3451

(Ç)

Çanakkale Savaşları (18 Mart 1915) S. 3064 - 3067
Çeşme Deniz Faciası ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa. S. 3075 - 3077
Çukurbostanlar. S. 3491 - 3494
Çuşima Deniz Savaşı. S. 3160 - 3164

(D)

Danton. S. 3140 - 3144
Danton'un Duruşması ve İdamı. S. 3186 - 3190
Doğu Anadolu'nun 3000 Yıl Öncesi. S. 3433 - 3436, 3481 - 3485, 3536 - 3540
Duraklama Devrinde Bir Sadrazamın Portresi. S. 3363 - 3366

(E)

Ermenistan Macerası ve Karabekir - Ohanciyan Hesaplaşması. S. 3495 - 3498
Ertuğrul Deniz Faciası. S. 3332 - 3337
Erzurum'un Şanlı Müdafaası. S. 3420 - 3423
Evliya Çelebi. S. 3068 - 3070
Ey Hafızalar Uyanın. S. 3415
Eyyub ve Ebu Eyyub-i Ensarî. S. 3402 - 3405

(F)

Fatih ve Ölümü. S. 3168 - 3173

(G)

Galata Mevlevihanesi. S. 3308 - 3311
Geride Kalan. S. 3107
Girid Üzerinde (1868 de) Rus - Yunan Hazırlığı. S. 3055 - 3058, 3096 - 3099

(H)

Hazreti Mevlânâ. S. 3465 - 3468
Hepsi Hepsi Yüz Yıl. S. 3459
Hitler'in İktidara Gelişi. S. 3508 - 3510

(İ)

İçlerinden Birisi (Mütercim Rüştü Paşa). S. 3027
İkinci İnönü Savaşları. S. 3116 - 3119
İkinci Meşrutiyetin İlânı. S. 3269 - 3273
İmparatorluğumuzun Son Harp Hali İradesi. S. 3446 - 3449
İnsan Haysiyeti. S. 3283
İslâmiyette Yılbaşı Ve Musiki. S. 3522 - 3524
İsrail'in Kuruluşunda Arapların Gafleti. S. 3338 - 3339
İstanbul'da Mülteci Beyaz Ruslar. S. 3416 - 3419
İtalyan Ültimatomu ve Sonrası. S. 3358 - 3362
İttihadçıların Saltanat Makamında Değişiklik Teşebbüsleri ve Neticesi. S. 3071 - 3074
İttihadçılar, Sultan Hamid ve Sonrası. S. 3030
İttihad ve Terakki'nin Vahidüddin Efendiyi Veliahd Yapmamak İçin Teşebbüsü ve Sonrası. S. 3028 - 3031

(K)

Kandiye'nin Fethi. S. 3340 - 3343
Kara Haydar Oğlu. S. 3478 - 3480
Karakulak Suyu. S. 3145 - 3146
Kayalar Mescidi. S. 3184 - 3185
Kırım Savaşı, Lâmbalı Kadın ve Lord Raglan. S. 3179 - 3183
Kosova (Birinci) Meydan Muharebesi. S. 3317 - 3321
Kosova (İkinci) Meydan Muharebesi. S. 3376 - 3378
Kubbet-üs Sahra'nın Çinileri. S. 3231 - 3234
Kurtuluşların Hainlik Anlayışı ve Hiyaneti Vataniyye Kanunu Tartışmaları. S. 3108 - 3112
Kuyucu Murad Paşa. S. 3313 - 3316
Küçük Ali Oğulları ve Payas. S. 3349 - 3353
Külfetsiz Bekçiler. S. 3151

(L)

Lenin'in Hususî Hayatı. S. 3525 - 3529
Lozan'ı İmzalıyan Altın Kalem. S. 3284 - 3286

(M)

Malazgirt ve Dumlupınar. S. 3295 - 3298
Medreseler. S. 3274 - 3278
Mekke'nin Fethi. S. 3511 - 3514
Mencik Baba. S. 3032 - 3034
Millî Mücadele Yıllarında Araplarla İşbirliği Meselesi. S. 3379 - 3383
Moltke ve İmparatorluğumuz. S. 3136 - 3137
Murad Hüdavendigâr'ın Gazi Evrenos Beye Hak ve Adalet Öğüdü. S. 3039 - 3042
Mustafa Kemal ve Nutuk. S. 3372 - 3375
Müslümanlar Arasında İlk Kardeş Kavgası. S. 3209 - 3212, 3257 - 3260

(N)

Napoelon'un Elbe Adasından Kaçışı. S. 3078 - 3082
Niğbolu Meydan Muharebesi. S. 3354 - 3355

(O)

Otuz Bir Mart'ın Gerçek Suçlusu Kim? S. 3131 - 3135

(P)

Perde Arkasındakiler. S. 3371
Petrol İmparatorluğu. S. 3406 - 3410
Petrol Sayesinde Kızgın Çöllerden Masal Şehirler Fışkırdı. S. 3427 - 3432
Plevne ve Osman Paşanın Esareti. S. 3469 - 3471

(R)

Rüstem Paşa (Bir Yabancı Tarihçinin İbretli Tesbitlerile Muhteşem Osmanlı Vezîri) S. 3531 - 3555.
Revalde Osmanlı Devletinin Taksimi. S. 3226 - 3230
Robespierre. S. 3252 - 3256

(S)

Selçuk Çini Sanatı. S. 3052 - 3054
Sevr Muahedesi. S. 3304 - 3307
Seyyid Taha. S. 3165 - 3167
Silistre ve İki Türk Destanı. S. 3213 - 3216
Soyadı Kanunu. S. 3196 - 3199

(Ş)

Şerif Hüseyin ve Hicaz İsyanı. S. 3200 - 3203
Şehzade Mustafa'nın Boğdurulması. S. 3393 - 3397
Şehzade Mustafa'nın Boğdurulmasının Akisleri. S. 3437 - 3440
Şeyh Sait İsyanı. S. 3035 - 3038
Şeyh Sait İsyanı ve Facialar. S. 3087 - 3090

(T)

Tahta Atın Kazandığı Savaş. S. 3047 - 3050
Tarih ve Politika : Bursa İpeklisinden Prenses Düğünlüğü. S. 3348
Tarih ve Politika : Cevdet Paşa ve Zamanı. S. 3123
Tarih ve Politika : 90 Yıl Önce. S. 3445
Tarih ve Politika : Dönük ve Kopuk. S. 3299
Tarih ve Politika : Her Türlüsü İle. S. 3083
Tarih ve Politika : Kürt Yok, Türk Var! S. 3204
Tarih ve Politika; Mayanın Özü. S. 3530
Tarih ve Politika : Sultan İkinci Mahmut, Amiral Halil Paşa ve 1967 de Bir Vatandaş. S. 3177
Tarih ve Politika : Temasil-i Şahane. S. 3251
Tarih ve Politika : Vardar Ali Paşa. S. 3051
Tarihin En Büyük Köylü Ayaklanması. S. 3217 - 3221
Tarikat Mensuplarında Zarafet, Nüktedanlık ve Hazırcevaplık. S. 3091 - 3095, 3127 - 3130, 3222 - 3225, 3266 - 3268
Tekke ve Zaviyeler. S. 3344 - 3347
Tekke İle Medrese Arasındaki Görüş Farkları. S. 3387 - 3391
Tekkelerin Kuruluşu ve Çöküntü Sebepleri. S. 3441 - 3444
Tekkelerin Çöküntü Sebepleri. S. 3472 - 3476
Türk Kuşu. S. 3174 - 3176

(U)

Urfa Kapısı ve Hazin Akıbeti. S. 3244 - 3246

(V)

Viyana Kapılarından Dönüş. S. 3247 - 3250

(Y)

Yabancı Elçilere Verilen Şarap. S. 3384 - 3386
Yunanistan'ın İmparatorluğumuza Son Harp İlânı. S. 3240 - 3243.

(Z)

Ziya Paşa. S. 3157 - 3159.

Mevduatta
yüzde
yüz!
Artış

Tasarruflarınıza..
Yüksek faiz
Çeşitli para ikramiyeleri
Esnaf kredisi

TÜRKİYE HALK BANKASI A. Ş.

Tarih — 327 (Basın : 23396 — A — 21280)

PARANIZIN EMNİYETİ
APARTMAN DAİRELERİ
VE
PARA İKRAMİYELERİ

%6,5 kadar faiz

TÜRKİYE EMLÂK KREDİ BANKASI

Tarih — 328 (Basın : 19648 - A - 20139)

HER MEVSİMDE

SİZE

akfil

YAKIŞIR

(Basın : 11490 — A — 20291)